

UNIVERSITATEA DE VEST DIN TIMIȘOARA
FACULTATEA DE DREPT

ȘCOALĂ DOCTORALĂ DE DREPT

Rezumatul tezei de doctorat:
**Aplicațiile prezumției de nevinovăție în dreptul penal
internațional și în dreptul penal european**

Autor:

drd. Bradea Dumitru-Vlad

Conducător științific:

prof. univ. dr. Valentin Constantin

2023

CUPRINS:

Abrevieri

CAPITOLUL I. CONSIDERAȚII INTRODUCTIVE	9
CAPITOLUL II. ASPECTE TEORETICE ALE PREZUMȚIEI DE NEVINOVĂȚIE	15
II.1. Istoric.....	17
II.2. Aspecte conceptuale.....	24
II.2.1. Natura juridică a prezumției de nevinovăție	26
II.2.2 Modalitățile de interpretare ale prezumției de nevinovăție	33
II.2.3. Scopul prezumției de nevinovăție	36
II.2.4. Justificarea existenței prezumției de nevinovăție.....	41
II.2.5. Ce este nevinovăția?	48
II.2.6. Ce este o prezumție?	51
II.3. Originalitatea sistemului Convenției europene	55
II.4. Prezumția de nevinovăție în accepțiunea Curții europene	63
CAPITOLUL III. DIRECTIVA (UE) 2016/343.....	71
III.1 Scop	74
III.2 Proces legislativ și sistematizare.....	75
III.3. Domeniul de aplicare	77
III.4. Protecția prezumției de nevinovăție în Directivă.....	83
III.4.1. Prezumția de nevinovăție ca regulă de tratament	84
III.4.2. Prezumția de nevinovăție ca regulă de judecată	91
III.5 Diminuarea forței principiului prezumției de nevinovăție.....	93
CAPITOLUL IV. BENEFICIARII SI TITULARII OBLIGAȚIEI DE PROTECȚIE	95
IV.1. Beneficiarii obligației de protecție	95
IV.2. Momentul de la care prezumția devine aplicabilă	97
IV.3. Titularii obligației de protecție	107

IV.3.1. Presumția de nevinovăție implică o obligație	108
IV.3.2. Instanța de judecată.....	111
IV.3.3. Autoritățile publice	114
IV.3.4. Instituțiile private	118
IV.3.4.1. Mass-media	120
IV.3.4.2. Persoanele private	123
IV.3. 5. Conținutul obligației	125
CAPITOLUL V. LIMITĂRI ALE APLICĂRII PREZUMȚIEI DE NEVINOVĂȚIE.....	127
V.1. Stabilirea vinovăției.....	127
V.2. Gravitatea infracțiunii săvârșite.....	131
V.3. Dificultatea administrării probei	134
V.4. Conexiunea rațională.....	136
V.5. Dovedirea unor elemente de fapt.....	137
V.6. Ordinul de protecție.....	138
CAPITOLUL VI. PREZUMȚIA DE NEVINOVĂȚIE ÎN CADRUL PROCEDURILOR PENALE.....	143
VI.1. Presumția de nevinovăție este o prezumție de drept.....	144
VI.2. Relația dintre prezumția de nevinovăție și sarcina probei	146
VI.3. Sarcina probei	149
VI.4. Relația prezumției de nevinovăție cu apărările pozitive	163
VI.5. Faptele sau împrejurările care nu trebuie dovedite	167
VI.6. Dreptul la tăcere și deducțiile negative	172
VI.7. Standardul probei	178
VI.8. <i>In dubio pro reo</i>	185
VI.9. Relația prezumției de nevinovăție cu prezumțiile de fapt.....	188

VI.10. Renunțarea la drept.....	191
CAPITOLUL VII. ASPECTUL NEPROCEDURAL AL PREZUMȚIEI DE NEVINOVĂȚIE	193
VII.1. Declarații publice prin care se stabilește vinovăția	193
VII.1.1. Conceptul de declarație publică de vinovăție.....	193
VII.1.2. Consecințele declarației publice de vinovăție	201
VII.1.2.1. Prejudicarea faptelor.....	203
VII.1.2.1. Influențarea obiectivității judecătorului	207
VII.1.2.3. Poate face publicul să creadă că acuzatul este vinovat	209
VII.1.2.4. Tratează acuzatul ca fiind vinovat.....	211
VII.2. Influența mass-media asupra respectării prezumției de nevinovăție.....	211
VII.3. Tratatamentul diferențiat al persoanelor nevinovate față de cele care au fost condamnate definitiv.....	218
VII.4. Procedurile extrapenale	225
VII.4.1. Obligația unui fost acuzat de a suporta costurile aferente procedurii penale și dreptul la despăgubire pentru detenția preventivă sau pentru un alt eveniment prejudiciabil din cadrul procedurii penale	229
VII.4.2. Obligația civilă de despăgubire a victimei	234
VII.4.3. Despăgubirea persoanei acuzate, achitată anterior introducerii acțiunii	236
VII.4.4. Revocarea suspendării executării pedepsei	238
VII.4.5. Cererile de confiscare inițiate după finalizarea unui proces penal	240
VII.4.6. Aspecte disciplinare sau de concediere	242
VII.4.7. Procedura extrădării	245
CAPITOLUL VIII. CONCLUZII.....	247
BIBLIOGRAFIE.....	261

INDEX ALFABETIC 287

Tema de cercetare aleasă - *Aplicațiile prezumției de nevinovăție în dreptul penal internațional și în dreptul penal european*, se impune ca temă de actualitate față de frecvența cu care prezumția de nevinovăție apare în contextul procesului penal, dar și pentru că prezumția reprezintă un concept a cărui reglementare a generat multiple discuții la nivel internațional și european, reglementare care și în prezent preocupă statele care se bazează pe preeminența dreptului.

Teza de doctorat se concentrează pe înțelegerea prezumției de nevinovăție în dreptul penal internațional și european și are la bază examinarea mai multor teorii și a jurisprudenței relevante pentru a clarifica scopul și aplicarea acestui drept. Sunt analizate aspectele teoretice și practice ale prezumției, subiectul fiind abordat din perspectiva procedurilor penale și a celor extrapenale. De asemenea, este explorat modul în care diferite jurisdicții interpretează și aplică prezumția de nevinovăție.

O preocupare centrală a lucrării este legată de identificarea situațiilor în care se aplică reglementările internaționale referitoare la drepturile omului și cum acestea se corelează cu prezumția de nevinovăție.

Este de subliniat importanța creșterii semnificației drepturilor individuale fundamentale în contextul procesului penal național. Această tendință reflectă un progres semnificativ în protejarea drepturilor omului în justiția penală.

Sistemul de justiție penală este un instrument de control social, de natură coercitivă. Cu toate acestea, se poate adăuga că acest sistem trebuie să găsească un echilibru între aplicarea legii și respectarea drepturilor individuale întrucât statul are o responsabilitate fundamentală în protejarea drepturilor omului în cadrul sistemului său de justiție penală. Se poate sublinia importanța respectării drepturilor fundamentale ale cetățenilor.

În ceea ce privește protejarea drepturilor fundamentale, un impact semnificativ asupra sistemelor de justiție penale naționale, l-a avut integrarea internațională. De exemplu, aderarea României la Convenția europeană a condus la stabilirea unor standarde minime cu privire la garanțiile unui proces echitabil.

Având în vedere tema aleasă pentru cercetare, am considerat oportun să structurez lucrarea în opt capitole, fiecare având în componență mai multe subcapitole, primul capitol reprezintă introducerea iar cel de-al optulea reprezintă concluziile.

Capitolul I prezintă aspecte generale privitoare la stadiul cercetării, accentuând argumente privind relevanța, puterea explicativă, actualitatea, aplicabilitatea și indicând limitele teoriilor și rezultatelor cercetărilor anterioare, inclusiv prin referire la jurisprudența existentă.

Capitolul II, intitulat *Aspecte teoretice ale prezumției de nevinovăție*, are în componență patru subcapitole:

Subcapitolul 1 oferă o prezentare a evoluției prezumției de nevinovăție de la un simplu denunț identificat în dreptul roman la un adevărat deziderat al protejării drepturilor omului. Am arătat că acest concept a fost ridicat la nivel de principiu al respectării drepturilor omului, prin înscrierea prezumției, ca drept fundamental, în Declarația Universală a Drepturilor Omului. În cele ce au urmat am identificat în actele internaționale unde se regăsește acest concept, precum și diferențele de reglementare.

Subcapitolul 2, intitulat *Aspecte conceptuale*, analizează, în prima sa parte, principiul prezumției din perspectiva naturii sale juridice. În acest sens, am formulat opinia că acest principiu este mai degrabă de natură substanțială și nu procedurală, întrucât prezumția de nevinovăție este implicată în stabilirea răspunderii penale în măsura în care se va constata încălcarea sa și, pentru acest motiv, are o influență chiar asupra răspunderii penale prin aceea că poate determina neîntrunirea elementelor constitutive ale unei infracțiuni.

Cele mai relevante exemple pentru a demonstra cele expuse anterior sunt cele în care persoana acuzată invocă apărarea referitoare la existența unei cauze justificative sau de neimputabilitate, de exemplu, iresponsabilitatea.

Înțelegă în acest fel, prezumția nu poate fi privită ca o simplă regulă de probă, întrucât implică în mod evident stabilirea cu certitudine a unor fapte în sarcina persoanei acuzate care întrunesc sau nu elementele constitutive ale infracțiunii. În măsura în care unul dintre elementele constitutive ale infracțiunii nu este dovedit, nu poate fi dovedit sau se stabilește că nu întrunește un standard minim de probă care trebuie realizat, persoana acuzată nu poate fi cercetată sau dacă cercetările sunt în curs, față de ea va fi dispusă o soluție de clasare sau de achitare.

Având în vedere cele expuse, fără pretenția de a oferi o definiție absolut acceptată a prezumției de nevinovăție, consider că aceasta trebuie văzută ca un principiu fundamental și elementar care include un ansamblu de norme de care să poată beneficia orice persoană care

a făcut, face sau va face obiectul unei acuzații penale pentru a putea fi considerată nevinovată, până ce vinovăția sa va fi legal stabilită printr-o hotărâre judecătorească.

În cea de-a doua parte a acestui subcapitol am analizat modalitățile de interpretare ale prezumției de nevinovăție. Astfel, am stabilit că în doctrina și practica judiciară se regăsesc două interpretări ale prezumției, largă (extinsă) și restrânsă (limitată).

Interpretarea largă a principiului constă în aceea că prezumția de nevinovăție se aplică și în afara procesului penal desfășurat în fața instanței de judecată și că este de datoria mult mai multor persoane în afară de organele judiciare să respecte prezumția.

Interpretarea restrânsă a principiului stabilește că prezumția de nevinovăție este limitată la scopul său în procesul penal. Această interpretare a prezumției cuprinde o serie de idei care stabilesc că prezumția de nevinovăție este o regulă generală aplicabilă organelor de anchetă, fiind considerată o prezumție legală care poate fi aplicată doar în timpul procesului penal și în mod excepțional în stadiul anterior sau ulterior judecării cauzei, dar strict legat de activitatea instanței de judecată.

Relevant pentru a putea stabili care este motivul pentru care aceste două opinii uneori nu pot fi conciliate, este faptul prezumția de nevinovăție trebuie analizată din perspectiva sistemului de drept în care se desfășoară procesul. Diferența majoră dintre sistemul procesual adversarial și cel inchizitorial este una de raportare la aflarea adevărului judiciar. În sistemul inchizitorial adevărul judiciar trebuie să fie identic cu adevărul obiectiv, real, adică instanțele de judecată nu pot reține o altă stare de fapt decât ceea ce s-a petrecut în realitate.

Sistemul adversarial nu solicită această pretenție de a se afla adevărul obiectiv în cadrul unui proces penal, ci aflarea adevărului judiciar, reconstituit în urma administrării probelor în cadrul unui proces penal, care poate fi diferit de adevărul obiectiv.

Din acest motiv, sistemul adversarial prezintă o componentă importantă, și existența unei proceduri corecte și echilibrate care poate să conducă la pronunțarea unei hotărâri judecătorești bazată pe probe administrate în mod loial.

A treia parte a acestui subcapitol identifică și analizează scopul prezumției de nevinovăție, pornind de la modalitățile de interpretare ale acesteia. Scopul este acela de a preveni ca persoanele care nu au fost condamnate să fie tratate ca vinovate pentru săvârșirea unei infracțiuni, iar modalitatea prin care scopul este realizat este realizat prin luarea în considerare a ambelor aspecte, procedural și neprocedural.

Accepțiunea modernă a prezumției, care se regăsește atât în sistemul adversarial cât și în cel inchizitorial, se bazează pe ideea controlului statului împotriva luării unor măsuri de pedepsire arbitrare. În același sens, includerea prezumției de nevinovăție ca drept al omului reflectă același scop al controlului aplicării unor pedepse arbitrare.

Pentru a proteja împotriva comportamentelor arbitrare, prezumția susține menținerea unui echilibru între dreptul penal și libertățile omului limitând abilitatea statului în aplica pedepse. O modalitate prin care prezumția protejează persoanele acuzate de abuzurile statului o reprezintă constrângerea organelor statului de a realiza o evaluare atentă a probelor în vederea stabilirii vinovăției în legătură cu săvârșirea infracțiunii. Într-o manieră restrictivă, unii autori argumentează că prin îndeplinirea scopului prezumției vor fi evitate consecințe psihosociale care ar duce la stigmatizare prin calificarea unei persoane ca infractor.

A patra parte a acestui subcapitol tratează justificarea prezumției de nevinovăție. Unul dintre principalele argumente pentru care prezumția trebuie să existe se referă la faptul că aceasta constituie o protecție împotriva condamnărilor pe nedrept. Această concepție se bazează pe pericolul produs pe care îl produc astfel de condamnări. Natura consecințelor produse ca urmare a stabilirii vinovăției solicită această protecție a acuzatului împotriva condamnării pe nedrept, în primul rând, prin instituirea regulii *in dubio pro reo*, și în al doilea rând, prin faptul că sarcina probei aparține acuzării.

Pentru a elimina condamnărilor pe nedrept și pentru a proteja persoanele de aplicarea unei pedepse nedrepte, prezumția de nevinovăție trebuie să fie privită ca o protecție vitală.

Luând în considerare riscurile și consecințele pe care le implică condamnarea unei persoane, este adecvată luarea tuturor măsurilor care se impun pentru ca decizia de stabilire a vinovăției să fie în mod obligatoriu corectă. Acest aspect este în deplină concordanță cu alegația conform căruia este preferabil să evite condamnărilor un anumit număr de persoane vinovate decât să fie condamnată o singură persoană nevinovată.

Prin urmare, am constatat că exista în continuare dezechilibre majore între competențele autorităților publice și drepturile persoanelor acuzate și care poate avea ca rezultat o condamnare nelegală. Acest lucru susține în continuare necesitatea prezumției de nevinovăție, remediază în acest fel dezechilibrul dintre acuzare și apărare și care solicită organelor de anchetă să demonstreze vinovăția unui inculpat și să facă acest lucru la standardul dincolo de orice îndoială rezonabilă.

Cea de-a cincea parte a acestui subcapitol analizează termenul de nevinovăție și opusul acesteia, vinovăția. Termenul de vinovăție utilizat în sintagma prezumția de nevinovăție este un cuvânt care poate crea de cele mai multe ori confuzie deoarece deși mulți consideră că știu ce înseamnă, acesta are mai multe sensuri în funcție de utilizarea sa, colocvială sau într-o disciplină specială. În timp ce ideea principală a nevinovăției poate însemna atât naivitate cât și absența vinovăției, definiția nevinovăției în relație cu prezumția de nevinovăție necesită o atenție specială. În lipsa unui context, nevinovăția poate fi în relație cu diverse idei legate de moralitate, religie, lege, psihologie, filosofie, etc., iar fiecare dintre acestea duce la o altă înțelegere a termenului de nevinovăție.

Cu toate că prezumția de nevinovăție este stabilită ca aparținând uneori dreptului penal iar alteori procedurii penale se observă că pot exista anumite neclarități cu privire la diferențele dintre nevinovăția faptică și nevinovăția legală. Ambele înțelesuri ale nevinovăției sunt corelate, dar în procesul penal apare mult mai importantă nevinovăția legală.

În timp ce nevinovăția faptică este un concept general, nevinovăția legală reprezintă o noțiune specifică procedurilor penale. Vinovăția legală înseamnă că față de o persoană au fost administrate probe suficiente pentru a dovedi fiecare element constitutiv al infracțiunii.

Vinovăția sau nevinovăția legală naște întrebarea dacă o persoană poate fi acuzată de săvârșirea unei infracțiuni, iar în acest sens răspunsul este că vinovăția legală conduce la o condamnare iar nevinovăția legală nu, acești termeni fiind strict legați de rezultatul procesului penal. Oarecum în neconcordanță, prezumția de nevinovăție nu impune o stabilire a nevinovăției atunci când o acuzație nu este suficient dovedită ci mai degrabă previne o condamnare.

Nevinovăția legală există atunci când acuzarea nu reușește să dovedească elementele constitutive ale infracțiunii raportate la standardul de probă solicitat, indiferent dacă persoana acuzată a săvârșit fapta pentru care este acuzat.

A șasea parte a Capitolului doi oferă o definiție și o clasificare a prezumțiilor, precum și cum acestea funcționează în contextul procesului penal. Prezumția, în general, oferă un sprijin celor care administrează probele în vederea stabilirii faptelor care sunt convingătoare sau cum trebuie procedat atunci când unele probe sunt doar circumstanțiale. În orice caz, definirea termenului de prezumție din punct de vedere legal ridică dificultăți, acesta fiind

folosit într-o mulțime de împrejurări și având multiple înțelesuri. O înțelegere primară a ceea ce este prezumția, în sens larg, va ajuta la determinarea înțelesului prezumției de nevinovăție.

Prezumțiile permit celor care administrează probele sau în sarcina cărora se impune acest lucru să facă o deducție bazată pe faptele sau circumstanțele prezentate până atunci. Ca atare, prezumțiile sunt instrumente care ajută la argumentarea și justificarea raționamentului. De asemenea, ajută la distribuirea riscului prin crearea unor reguli bazate pe anumite circumstanțe în loc de a solicita prezentarea unor dovezi specifice ale unui element ori fapt.

Astfel, prezumțiile identifică partea care poartă sarcina probei și poate furniza unele dovezi care pot fi folosite pentru a îndeplini standardul de probă necesar. Datorită faptului că prezumția este o deducție bazată pe un aspect prezent într-un anumit dosar penal, poate fi utilizată doar atunci când nu există probe pentru a dovedi situația particulară.

Subcapitolul 4 sublinează *originalitatea sistemului Convenției europene*. Întrucât drepturile omului, privite prin prisma Convenției europene, au la bază respectarea unor garanții minime legea penală națională cuprinde adesea mai multe instrumente de control și de echilibrare, pentru protejarea persoanei acuzate de săvârșirea unei infracțiuni decât cele precizate în Convenția europeană. În măsura în care ar exista doar o protecție a indivizilor bazată strict pe drepturile omului ar fi extrem de dificilă asigurarea respectării drepturilor. Recunoașterea doar a drepturilor omului ar putea fi, prin urmare, chiar contraproductivă, deoarece poate duce cu ușurință la poziția în care respectarea lor formală este suficientă. În plus, drepturile omului nu pot fi eficiente decât în cadrul unui sistem cuprinzător de justiție penală.

Referitor la acest aspect, trebuie remarcată originalitatea sistemului Convenției europene față de alte sisteme care au ca scop protejarea drepturilor omului. Aceasta oferă posibilitatea statelor semnatare să prevadă măsuri de protecție și garanții mai extinse decât cele care sunt prevăzute în Convenția europeană sau care rezultă din jurisprudența Curții europene.

Pentru o mai bună înțelegere a sistemului Convenției europene am realizat o comparație cu sistemul interamerican de protecție a drepturilor omului. Este de menționat că această comparație evidențiază diversitatea și complexitatea sistemelor regionale de protecție a drepturilor omului, cu precizarea că, în ceea ce privește atât originalitatea cât și

accesibilitatea acestor sisteme cetățenii pot să se adreseze direct pentru constatarea încălcării drepturilor lor.

Subcapitolul 5, intitulat *Prezumția de nevinovăție în accepțiunea Curții europene*, analizează modalitatea prin care Curtea europeană aplică prezumția de nevinovăție precum și raportul dintre aceasta și garanțiile prevăzute de dreptul la un proces echitabil.

Se reține că preocuparea principală a Curții europene o reprezintă evaluarea corectitudinii procedurilor penale naționale prin raportare la jurisprudența sa, evaluare care nu vizează în mod obligatoriu o situație singulară ci procedura națională în ansamblul său. Această procedură de evaluare nu exclude așadar ca un aspect singular din procedura penală a statelor semnatare sau ca mai multe aspecte analizate cumulativ, să ducă la stabilirea încălcării dispozițiilor Convenției europene.

Deși se poate ajunge la concluzia că prezumția derivă din dreptul la un proces echitabil, în mod concret, fiecare reglementare inclusă în conceptul de proces echitabil poate fi înțeleasă ca un element distinct folosit pentru protejarea prezumției de nevinovăție.

Analizând raportul dintre prezumția de nevinovăție și celelalte drepturi prevăzute în articolul 6 din Convenția europeană, am constatat, așa cum precizează Curtea europeană, că paragrafele 2 și 3 ale articolului 6 din Convenția europeană reprezintă în unele cazuri aplicații speciale ale paragrafului 1 și în măsura în care se constată încălcarea articolul 6 parag. 1 rămâne fără scop analizarea încălcării articolul 6 parag. 2 și 3.

Alături de garanția împotriva arbitrariului, prezumția oferă persoanelor acuzate un evantai de drepturi, unele izvorâte direct din aplicabilitatea articolul 6 parag. 2 din Convenție, iar altele izvorâte din legătura indisolubilă cu alte articole ale Convenției europene, de exemplu cu articolul 6 parag. 1.

Capitolul III, *Directiva (UE) 2016/343*, debutează cu subcapitolul 1, intitulat *Scop*, în care este identificat scopul pentru care a fost adoptată. Astfel, scopul este reprezentat de garantarea în toate statele membre a unui nivel minim de protecție, în măsura în care nerespectarea drepturilor persoanelor acuzate afectează profund încrederea reciprocă între state și cooperarea judiciară.

Subcapitolul 2, *Proces legislativ și sistematizare*, prezintă faptul că procesul legislativ al Directivei nu a fost ușor, deoarece a abordat anumite aspecte destul de controversate. S-au purtat negocieri cu privire la domeniul de aplicare al dreptului la tăcere, la includerea

persoanelor juridice în domeniul de aplicare al prezumției de nevinovăție, la regulile de admisibilitate a probelor și, mai ales, cu privire la interzicerea cazurilor de inversare a sarcinii probei.

Legat de fraza anterioară, prin cele cincizeci și unu de considerații, Directiva a încercat să clarifice o serie de probleme, dar după cum se poate observa din cercetarea realizată că unele și-au găsit o rezolvare imprecisă iar altele nici măcar nu au fost rezolvate.

Subcapitolul 3, identifică și analizează domeniul de aplicare al Directivei. Un prim aspect esențial identificat se referă la articolul 2 din Directivă, cel care delimitează în mod clar domeniul său subiectiv de aplicare la persoanele fizice care sunt suspectate sau acuzate în cadrul procedurilor penale. Această primă restrângere a reprezentat o temă importantă de dezbateri la momentul adoptării, deoarece implică excluderea persoanelor juridice din domeniul său de aplicare. Asta nu înseamnă că legislatorul european a refuzat recunoașterea acestor garanții persoanelor juridice, dar, cel puțin pentru moment, a considerat suficientă aplicarea garanțiilor stabilite de jurisprudența Curții europene și a Curții de Justiție a UE doar persoanelor fizice.

Consider că un tratament uniform putea fi stabilit pentru persoanele fizice și juridice, aspect reținut inclusiv de Comisia pentru libertăți civile, justiție și afaceri interne din cadrul Parlamentului European. Pentru a evita discuțiile, se putea oferi un tratament diferit aplicării prezumției de nevinovăție pentru persoanele juridice din acele state ale căror legislații prevedeau deja răspunderea penală pentru acest tip de persoane, față de statele care nu aveau reglementată o răspundere penală pentru persoanele juridice.

Un alt aspect determinant privitor la domeniul de aplicare îl reprezintă faptul că aplicarea este limitată doar la persoanele suspectate sau acuzate în cadrul procedurilor penale. Prima concluzie care rezultă din această limitare, este că doar persoanele care sunt subiectele unui proces penal pot invoca prezumția de nevinovăție, aspect vădit contradictoriu cu cele afirmate de Curtea europeană.

Mai mult, nu reiese cu claritate care sunt motivele pentru care Directiva nu a extins garanțiile și la persoanele care sunt audiate în fața organelor de poliție, anterior începerii urmăririi penale. În ceea ce privește dreptul la tăcere, în acest caz al audierii persoanelor anterior începerii urmăririi penale, pe lângă faptul că există o jurisprudență constantă a Curții

europene cu privire la acest lucru există și o reglementare la nivelul Uniunii Europene prin Directiva 2013/48, emisă anterior.

Subcapitolul 4, *Protecția prezumției în Directivă*, analizează gradul de protecție pe care îl oferă Directiva prezumției de nevinovăție. Astfel, am constatat că Directiva precizează în articolele 4, 5 și 7 domeniul său de aplicare, ca regulă de tratament și în articolul 6, ca regulă de judecată.

Ca regulă de tratament, Directiva tratează trei chestiuni: modul în care publicul trebuie să fie informat cu privire la persoanele suspectate sau acuzate, modul în care suspjecții și acuzații trebuie să fie prezentați public și modul în care dreptul de a păstra tăcerea și de a nu depune mărturie împotriva propriei persoane sunt puse în practică. Ca regulă de judecată, Directiva are ca scop stabilirea criteriilor pentru repartizarea sarcinii probei și a standardului de probațiune, precum și regula *in dubio pro reo*.

În ceea ce privește regula de tratament, se observă că Directiva solicită statelor să asigure că autoritățile publice respectă prezumția de nevinovăție atunci când se raportează la cei cercetați sau acuzați și, prin urmare, le interzice să se refere la ei ca și cum ar fi vinovați. De asemenea, se oferă și un remediu în măsura în care se constată încălcarea acestor dispoziții, statul având obligația să asigure măsuri disponibile și eficiente pentru exercitarea unei căi de atac.

Trebuie precizat faptul că Directiva impune doar în sarcina autorităților statului respectarea anumitor obligații, de exemplu de către: judecători, procurori, polițiști sau membrii ai Guvernului. În mod straniu, nu se impun anumite obligații și mass-media, deși jurisprudența Curții europene este clară de foarte muți ani cu privire la obligațiile pe care atât mass-media cât și anumite persoane private le au pentru a nu încălca prezumția de nevinovăție.

Deosebit de important este aspectul privitor la influența pe care o pot avea declarațiile publice prin care se stabilește vinovăția asupra măsurilor preventive. Este de subliniat faptul că uneori este necesară luarea unor măsuri preventive, dar acest fapt nu trebuie să atragă stabilirea vinovăției persoanelor implicate în aceste proceduri. De asemenea, respectarea acestor obligații nu ar trebui să aducă atingere hotărârilor preliminare de natură procedurală, luate de autoritățile judiciare sau de alte autorități competente, care se întemeiază pe

suspiciuni sau pe elemente de probă incriminatoare, cum ar fi deciziile de arest preventiv, cu condiția ca aceste hotărâri să nu se refere la persoana suspectată sau acuzată ca fiind vinovată.

Complementar prevederilor articolului 4 din Directivă, la inițiativa Comisiei pentru libertăți civile, justiție și afaceri interne din Parlamentul European, a fost introdus articolul 5, care are ca scop protejarea suspectilor sau acuzațiilor împotriva utilizării nejustificate a mijloacelor de constrângere fizică.

Acest articol are la bază jurisprudența constantă a Curții europene în care se subliniază faptul că statele trebuie să se asigure că o persoană este reținută în condiții compatibile cu respectarea demnității umane și că nu este supusă, prin modul de executare a măsurii, unei situații de o asemenea intensitate încât să depășească nivelul inevitabil de suferință inerent detenției.

Directiva reglementează în articolul 7 două drepturi fundamentale ale tuturor acuzaților, în alin. 1 dreptul de a păstra tăcerea și în alin. 2 dreptul de a nu se autoincrimina. Din redactarea textului se înțelege, din nou, că Directiva prin menționarea acestor garanții, instituie regulile minime privind prezumția de nevinovăție.

Mai mult, nu este prima dată când aceste drepturi sunt recunoscute în reglementările europene, Directiva (UE) 2012/13 privind dreptul la informare în cadrul procedurilor penale în articolul 3 alin. 1 lit. e) a inclus expres dreptul de a păstra tăcerea. Se observă că legislatorul european, cel puțin cu privire la dreptul de a păstra tăcerea, a fost consecvent, realizând un acord între cele două directive.

În legătură cu dreptul de a nu se autoincrimina, Directiva preia jurisprudența constantă a Curții europene cu privire la faptul că, deși această garanție trebuie respectată de către autoritățile statului, nu împiedică autoritățile competente să strângă probe care pot fi obținute în mod legal, prin utilizarea unor măsuri de constrângere prevăzute de lege și care au o existență independentă.

Ca regulă de judecată, prezumția de nevinovăție a fost consacrată în articolul 6 din Directivă care afirmă că statele membre se asigură că sarcina probei în ceea ce privește stabilirea vinovăției persoanelor suspectate și acuzate revine organelor de urmărire penală. Această prevedere nu trebuie înțeleasă că ar aduce atingere obligației judecătorului sau instanței competente de a căuta atât probe incriminatoare cât și dezincriminatoare și nici dreptului apărării de a prezenta probe în conformitate cu dreptul intern aplicabil.

Se observă că această permisiune oferită de Directivă în administrarea probelor de către judecători este una restrânsă și, în orice caz, atunci când este permisă trebuie realizată cu obiectivitate și prin raportare la prezumția de nevinovăție. Ca o consecință a aplicării acestor criterii de distribuție a sarcinii probei, în caz de dubiu la momentul pronunțării hotărârii, trebuie aplicată soluția mai favorabilă persoanei acuzate, inclusiv atunci când instanța evaluează posibilitatea achitării persoanei respective. Directiva consacră, în acest fel, regula tradițională a sarcinii probei și regula *in dubio pro reo*, dar nu face nicio referire la standardul dincolo de orice îndoială rezonabilă.

Cu toate acestea, deși au existat numeroase dezbateri cu privire la acest aspect, am constatat că Directiva nu a reglementat nici situațiile privitoare la ipotezele de inversare a sarcinii probei. Consider că această lacună a Directivei reprezintă un aspect negativ întrucât atât jurisprudența Curții europene cât și doctrina sunt de acord cu anumite modificări ale regulii generale de stabilire a sarcinii probei față de organele de urmărire penală. Multe dintre statele membre permit aceste ipoteze, în special în ceea ce privește infracțiunile rutiere, infracțiunile privitoare la mediu, infracțiunile economice sau infracțiunile referitoare la traficul de droguri.

Subcapitolul 5, *Diminuarea forței principiului prezumției de nevinovăție*, identifică cazurile în care Directiva nu a oferit un cadru suficient pentru respectarea prezumției de nevinovăție, de exemplu, în materia măsurilor preventive, a soluțiilor prin care se urmează o procedură simplificată de recunoaștere a vinovăției și a ipotezelor de inversare a sarcinii probei.

Capitolul IV, intitulat *Beneficiarii și titularii obligației de protecție*, analizează persoanele care beneficiază de prezumția de nevinovăție, momentul de la care prezumția devine aplicabilă, titularii obligației de protecție și conținutul obligației.

Subcapitolul 1, *Beneficiarii obligației de protecție*, identifică dispozițiile legale care fac referire la persoanele care beneficiază de protecția prezumției și am stabilit că există două formulări privitoare la acestea. Prima formulare, care se referă la toate persoanele, cuprinde cuvintele: fiecare, oricare sau orice persoană. A doua formulare, mult mai limitativă din punct de vedere cantitativ folosește doar cuvântul „acuzatul”. Folosirea uneia dintre cele două formulări depinde de raportarea statutului sau a Convenției la anumite evenimente care s-au întâmplat sau care vor avea loc în viitor. Noțiunea folosită pentru a descrie beneficiarii

prezumției de nevinovăție depinde exclusiv de jurisdicția unde faptele au fost săvârșite. Aspectul deosebit de important pe care l-am constatat este că diferența între cele două noțiuni nu se referă la persoanele care pot beneficia de prezumție, ci la momentul când prezumția începe să se aplice.

Subcapitolul 2, *Momentul de la care prezumția devine aplicabilă*, analizează momentul de la care prezumția începe să se aplice și identifică persoana care poate solicita înlăturarea consecințelor încălcării prezumției. Acest aspect este important mai ales în contextul unor proceduri anterioare procesului penal sau anterior formulării unor acuzații împotriva unei persoane.

Se observă faptul că există două opinii relevante exprimate în doctrina privitoare la aplicarea prezumției. Prima opinie susține de faptul că prezumția este aplicabilă doar în procesul penal *stricto sensu* și este strâns legată de regulile standardului și ale sarcinii probei. În unele cazuri izolate se susține că prezumția este doar o reafirmare a standardului de probă și a sarcinii probei. Cea de-a doua opinie, susține că prezumția se extinde și la o anumită perioadă de timp de dinainte de procesul penal sau posterioară acestuia. Prezumția este privită ca având un scop mai larg, de exemplu, protejarea cetățenilor de măsurile excesive luate de instituțiile statelor.

Am constatat că există mai multe explicații, iar pentru fiecare există mai multe opinii cu privire la momentul în care prezumția începe să se aplice. Una dintre cele mai importante explicații are legătură cu faptul că susținătorii ambelor opinii se raportează, atunci când încearcă să determine momentul începerii aplicabilității prezumției, în primul rând la legislația națională a statelor a căror cetățeni sunt sau la propria lor cultură juridică.

O altă explicație despre contradicția în opiniile identificate, s-ar putea sprijini pe faptul că autorii lor sunt în mare măsură preocupați de dezvoltarea unei teorii normative a prezumției de nevinovăție. În concret, ei sunt mult mai preocupați de ceea ce ar trebui să reprezinte prezumția mai degrabă decât cu ceea ce este prezumția de fapt.

Pentru a observa ideile contradictorii și, în acest sens, faptul că teoriei că prezumția se aplică strict în procesul penal îi lipsește caracterul practic al aplicării, este suficient să avem în vedere posibila aplicare în procesul penal. În acest sens, o multitudine de cauze în jurisprudența internațională determinate de aplicarea prezumției înainte și ulterior procesului penal.

Subcapitolul 3, *Prezumția de nevinovăție*, pune accentul în prima sa parte pe stabilirea naturii obligației de respectat atunci când se aplică prezumția de nevinovăție. Majoritatea autorilor identificați, care au analizat această chestiune, au acceptat că prezumția impune o anumită obligație, uneori denumirea folosită este aceea de datorie, deși există dezacord cu privire la cine are această obligație.

Cu toate acestea, am constatat faptul că din perspectiva interpretării mai restrictive a prezumției de nevinovăție obligația este limitată doar la instanțele de judecată și, eventual, la procurorii care participă la ședințele de judecată, în timp ce din perspectiva interpretării mai extinse a efectelor prezumției rezultă că există o multitudine de persoane sau instituții care posedă această obligație. În practică, obligația și persoana responsabilă pentru respectarea obligației pot fi diferite în funcție de aspectul procedural sau neprocedural al prezumției de nevinovăție aplicabil.

Aspectul procedural al prezumției oferă instrucțiuni relativ clare în ceea ce privește conținutul obligației și titularul responsabil de respectarea ei, în timp ce aspectul neprocedural este mai puțin clar. Faptul că prezumția este un drept al omului implică în mod cert existența unei obligații de respectat. Mai mult, faptul că anumite persoane sunt considerate responsabile pentru încălcarea aspectului neprocedural conferă o anumită obligație individuală de a se abține de la un anumit comportament.

A doua parte a acestui subcapitol face o analiză a modului în care se respectă prezumției de nevinovăție de instanțele de judecată atunci când aplică aspectul procedural al prezumției.

Aspectul procedural atrage o obligație care revine în mod specific judecătorului. În ceea ce privește această obligație, judecătorul trebuie să dispună că acuzatul este nevinovat cu excepția situației când elementele constitutive ale infracțiunii sunt dovedite conform standardului necesar de probă.

Prezumțiile relative reprezintă instrucțiuni pentru judecători și astfel, prezumția de nevinovăție ajută la asigurarea certitudinii, consecvenței și corectitudinii în procesul penal prin aceea că oferă judecătorului un punct de pornire anterior administrării probelor. Această obligație impune judecătorului abordarea procesului penal fără a avea o idee preconcepțată că acuzatul a comis infracțiunea.

Mai mult, am constatat că există și alte manifestări prin care o instanță părtinitoare se poate manifesta, nu numai prin exprimarea opiniei cu privire la vinovăția acuzatului ci și atunci când apreciază ca fiind mai importante anumite tipuri de mărturii sau de probe fără a exista o justificare obiectivă. Astfel, în timp ce dreptul la un tribunal imparțial este legat de obligația judecătorului în aplicarea prezumției, această obligație nu este inclusă în mod automat în dreptul la un tribunal imparțial.

Cea de-a treia parte analizează respectarea aspectului neprocedural al prezumției de nevinovăție de către anumite autorități și identifică situațiile când au această obligație.

Principalul motiv pentru care autoritățile au obligația respectării prezumției de nevinovăție este strâns legat de rolul prezumției în raport cu preeminența dreptului și cu puterea pe care oficialii guvernamentali o au adesea asupra persoanelor. Acest motiv apare în primul rând în contextul aplicării aspectului neprocedural al prezumției.

Scopul principal al acestui aspect este de a asigura că oamenii nu vor fi tratați ca și cum ar fi vinovați de săvârșirea unei infracțiuni până la rămânerea definitivă a hotărârii de condamnare. În acest fel se creează o obligație în sarcina autorităților. Nerespectarea acestei obligații ar putea expune persoanele care nu au fost condamnate la pedepse informale dar și la alte sancțiuni.

Cu cât o autoritate publică internațională este implicată mai puțin în procedura penală desfășurată împotriva acuzatului cu atât este mai puțin probabil ca declarațiile agenților săi să aibă vreo influență asupra procesului penal împotriva acuzatului, ceea ce face mai puțin probabilă o încălcare a prezumției. Faptul de a califica persoanele care au raporturi cu persoana acuzată în sfera autorităților ar contribui la echilibrarea puterii oferite celor care aplică justiția penală internațională față de persoanele acuzate.

Se observă că nerespectarea obligației ar face inefficient procesul penal întrucât oamenii ar putea fi tratați la fel, indiferent dacă au fost condamnați sau nu. Acest lucru ar echivala cu o creștere a condamnărilor în absența unui proces penal corespunzător, aspect care în mod evident nu poate fi acceptat într-o societate care se bazează pe preeminența dreptului.

Partea a patra a acestui subcapitol tratează modalitatea prin care mass-media și persoanele private afectează aplicarea prezumției de nevinovăție.

Curtea europeană a stabilit aplicabilitatea Convenției europene în relațiile private, respectiv între indivizi ca urmare a asigurării caracterului efectiv al drepturilor protejate. În acest sens se rețin, raportat la dispozițiile Convenției europene, două modalități de asigurare a protecției drepturilor garantate. Prima este cea verticală care presupune un raport de drepturi din perspectiva statului contractant și cea de a doua, orizontală, care prezintă interes pentru problema abordată în cercetare.

Răspunderea statului poate fi atrasă ca urmare a faptului că nu a dat dovadă de diligență și nu a adoptat măsurile adecvate pentru a preveni sau pentru a limita atingerile aduse drepturilor indivizilor prin acțiunea persoanelor private sau prin aceea că încălcările din partea persoanelor private au fost imputabile statului care a oferit particularului mijloacele de a aduce atingere drepturilor garantate altor persoane.

În ceea ce privește mass-media, se constată că are un rol complex referitor la respectarea prezumției de care se bucură persoanele acuzate și prin obligația de informare a publicului despre săvârșirea unor infracțiuni dar și alte chestiuni de interes general. Este în interesul publicului ca mass-media să prezinte problemele care decurg dintr-o acuzație penală și care apar în spațiul public, astfel încât publicul să poată urmări anchetele efectuate de autoritățile publice. Scopul este acela de a oferi transparență în chestiuni importante, cum ar fi prevenirea corupției sau păstrarea siguranței publice.

În orice caz, măsura în care statul controlează conținutul mass-media ar trebui să ajute la determinarea obligației de a respecta prezumția. Astfel, mass-media controlată mai puternic de stat ar trebui să se încadreze în categoria autorității publice deoarece conținutul transmis este sub controlul statului, respectiv autoritățile publice controlează informația dar și modalitatea de prezentare. Consider că acolo unde există o puternică influență a statului asupra mass-media, aceasta trebuie să aibă aceleași îndatoriri ca toate autoritățile.

Deși există o largă libertate pentru indivizi de a-i trata pe ceilalți cu suspiciune sau neîncredere există un rău social sau moral atunci când o persoană presupune că cineva este vinovat fără a avea vreo justificare. Acest lucru se datorează faptului că tratarea cuiva cu suspiciune, sau ca și cum ar fi vinovată, fără să existe un motiv anume implică că persoana respectivă nu își respectă obligațiile impuse de societate sau nu respectă în general comunitatea din care face parte.

Persoanele private au o serie de drepturi care au prioritate față de respectarea prezumției de nevinovăție a altor persoane. De exemplu, persoanele private au dreptul la propriile opinii, prejudecăți și convingeri care nu trebuie să fie în mod obligatoriu dovedite. Mai mult, libertatea de exprimare permite indivizilor să-și exprime aceste opinii, chiar dacă sunt reprobabile, în anumite limite destul de largi. Astfel, obligația persoanelor private de a respecta prezumția este mai puțin strictă decât cea a mass-media întrucât se datorează lipsei de influență pe care o au persoanele private unele asupra celorlalte.

În cea de-a cincea parte am analizat conținutul obligației care trebuie respectată atunci când aplicăm prezumția de nevinovăție. Este relevantă ideea că nu are importanță modul în care gândește o anumită persoană, atât timp cât acțiunile sale sunt în concordanță cu prezumția de nevinovăție, evidențiindu-se diferența dintre a gândi că cineva este vinovat și a-l trata ca vinovat.

Se constată că o examinare atentă a obligației de a respecta prezumția evidențiază existența a două aspecte diferite. Astfel, obligația se schimbă nu doar din cauza rolului normativ pe care îl joacă indivizii în societate sau a rolului lor particular în cadrul autorităților ci din cauza contextului în care titularul obligației acționează. Totodată, obligația poate fi privită în mai multe moduri, în funcție de participarea la procesul penal sau dacă persoana reprezintă o autoritate publică. Cu toate acestea, în afara procesului obligația are un caracter general și toată lumea are o anumită responsabilitate, dacă dorim să fim siguri că acuzatul beneficiază de protecția oferită de prezumție.

Capitolul V este intitulat *Limitări ale aplicării prezumției de nevinovăție*, și tratează în mod neexhaustiv natura și amploarea limitărilor sau excepțiilor de la prezumție care ar trebui recunoscute.

Întrucât definiția precisă a prezumției este contestată și deoarece prezumția este rareori văzută ca un drept absolut de la care nu se poate deroga, discutarea limitărilor aplicării prezumției implică o examinare a ceea ce poate fi considerat ca domeniul de aplicare adecvat al prezumției.

Subcapitolul 1, *Stabilirea vinovăției*, analizează în ce măsură o inversare a sarcinii probei poate fi conformă cu prezumția de nevinovăție. În măsura în care prezumția de nevinovăție este aplicată în sens restrâns, atunci instanțele de judecată nu ar putea permite o inversare a sarcinii probei. Aceasta contravine prezumției în măsura în care creează o

obligație pentru acuzat și ar putea extinde considerabil persoanele față de care se efectuează cercetări penale.

Cu toate acestea, consider că principiul prezumției de nevinovăție și inversarea sarcinii probei merg mână în mână dacă legiuitorul alege să incrimineze fapte care impun dovedirea de către inculpat a unor aspecte determinante, în acest mod se oferă instanțelor de judecată posibilitatea analizării în detaliu a incriminării, dar și în mod substanțial a faptei săvârșite.

Prin incriminarea de către legiuitor a unor fapte care impun acuzatului sarcina probei nu trebuie să se ajungă la situația în care instanțele de judecată, în aplicarea principiului prezumției de nevinovăție, să lărgescă conținutul acestor dispoziții legale în sensul transferării sarcinii probei înapoi la acuzare.

Opinia exprimată, deși una în favoarea stabilirii unor excepții de la aplicarea prezumției, se dovedește a fi uneori greu de aplicat întrucât lasă la latitudinea legiuitorului abrogarea intempestivă a acestor dispoziții, lăsându-l pe acuzat fără nicio posibilitate de apărare, aspect care ar lipsi de conținut prezumția de nevinovăție ca principiu general.

Subcapitol 2, *Gravitatea infracțiunii săvârșite*, stabilește că există anumite situații, de exemplu, în cazul infracțiunilor de terorism sau trafic de droguri, în care se fac presiuni majore pentru limitarea aplicării prezumției de nevinovăție.

Am constatat că, în concret, aceste situații oferă instanțelor o marjă de apreciere considerabilă în ceea ce privește prezumția de nevinovăție, deoarece decizia de principiu a Curții europene cu privire la acest subiect conține o formulare generală și oferă o soluție parțială acestei probleme. În încercarea de stabilire a modalității de aplicare a prezumției de nevinovăție în cazul unor infracțiuni grave, am identificat soluția adoptată de instanțele britanice care au oferit un răspuns mai clar. Astfel, s-a stabilit că pentru justificarea excepțiilor de la prezumția de nevinovăție trebuie analizați anumiți factori, de exemplu, natura amenințării cu care se confruntă societatea și pe care dispoziția legală este concepută să o combată și existența unui echilibru între cerințele interesului general al comunității și protecția drepturilor fundamentale ale individului.

În concret, dacă dreptul la un proces echitabil sau prezumția de nevinovăție ar putea fi înlăturate de la aplicare atunci când interesul general al comunității o justifică, întregul scop al respectării drepturilor omului ar fi subminat. Aceasta nu înseamnă că un drept nu ar

putea să nu poată fi îngădit în circumstanțe excepționale, dar înseamnă că un drept nu este un drept dacă poate fi pur și simplu înlăturat de interesul public.

Având în vedere cele expuse, se poate conchide că excepțiile de la aplicarea prezumției pot fi acceptate mai ușor pentru infracțiunile care au stabilite limite de pedeapsă mai mici. Astfel, am reușit identificarea unor astfel de infracțiuni, uneori descrise ca infracțiuni de reglementare, în Marea Britanie sau SUA, sau contravenții, în Franța, Italia sau România, dar care sunt prezente în majoritatea sistemelor juridice.

Subcapitolul 3, *Dificultatea administrării probei*, analizează situația în care stabilirea în persoana inculpatului a sarcinii probei este provocată de un fapt particular care pune organele de urmărire penală în dificultatea de a dovedi o chestiune esențială.

Acest argument al ușurinței de a demonstra un anumit fapt nu funcționează întotdeauna împotriva inculpatului, dar problema care se pune este aceea dacă este convingător faptul că ceea ce este în practică o sarcină mai ușoară este mai acceptabil deoarece pune mai puțină presiune pe dreptul fundamental de a nu fi condamnat eronat sau de a nu fi pedepsit nejustificat.

Subcapitolul 4, *Conexiunea rațională*, argumentează faptul că inversarea sarcinii probei nu este justificare decât dacă există o legătură rațională între faptul de bază care dă naștere prezumției și ceea ce se deduce din acesta.

Am constatat că prezumția nu îndeplinește testul conexiunii raționale atunci când nu există suficiente probe pentru a demonstra o legătură între deținerea unei cantități mici de droguri și implicarea în traficul de droguri. Pe de altă parte, din analiza unor dispoziții legale s-ar putea susține că stabilirea unor inferențe negative, rezultate din refuzul de a da declarații, ar putea trece acest test în măsura în care se identifică probe, care să stabilească faptul că inculpatul a săvârșit infracțiunea, iar acesta refuză să ofere o explicație. Testul de conexiune rațională este supus în întregime existenței unei legături între fapta săvârșită și inferența produsă.

Subcapitolul 5, *Dovedirea unor elemente de fapt*, prezintă corelația dintre sarcina probei și dovedirea unor elemente de fapt. Aspectul dovedirii unor elemente de fapt nu reprezintă o sarcină a probei impusă de obicei organelor de urmărire penală, ci o sarcină probatorie care revine persoanei acuzate sau chiar persoanei vătămate. Pe de o parte, stabilirea obligației, în unele cazuri, persoanei vătămate are ca scop dovedirea netemeinicii

apărărilor și excepțiilor invocate de inculpat. Pe de altă parte, de exemplu, în cazul unei infracțiuni de omor organele de urmărire penală trebuie să dovedească elementele constitutive ale infracțiunii iar inculpatul, dacă dorește să invoce, de exemplu, legitima apărare, trebuie să aducă dovezi credibile în acest sens. Apoi revine organelor de anchetă să stabilească dacă infracțiunea a fost sau nu comisă în legitimă apărare.

Dovedirea unor elemente de fapt impune inculpatului o obligație și, din acest motiv, este necesar să existe o justificare rezonabilă. Cu toate acestea, se observă că această obligație este mult mai ușor de suportat decât obligația de a depăși un obstacol care se ivește în încercarea de a stabili standardul de probă și este mai puțin criticabilă, întrucât ar fi absurd ca organele de urmărire penală să dovedească lipsa de temeinicie a tuturor apărărilor pe care eventual le-ar putea invoca inculpatul.

Dacă i se transferă inculpatului sarcina probei în cazul unor elemente de fapt i se creează un obstacol mult mai puțin împovărător decât în cazul inversării sarcinii probei pentru dovedirea elementelor constitutive ale unei infracțiuni. Consider totuși că ar trebui să existe motive mai puternice pentru inversarea sarcinii probei în comparație cu cele identificate în jurisprudența cercetată.

Capitolul VI denumit *Prezumția de nevinovăție în cadrul procedurilor penale*, are zece subcapitole și tratează chestiunile referitoare la aplicarea prezumției în cadrul procesului penal.

Subcapitolul 1, *Prezumția de nevinovăție este o prezumție de drept*, identifică dezbaterile privitoare la faptul dacă prezumția de nevinovăție este o prezumție în adevăratul sens al cuvântului. Rolul său în cadrul procesului penal este de a acționa ca o regulă, respectiv de a îndruma, în principal judecătorul și, în secundar, organele de anchetă, să stabilească că persoana este nevinovată, cu excepția cazului în care standardul de probă este îndeplinit.

În încercarea de a califica într-un anumit fel prezumția de nevinovăție am ajuns la concluzia că este o prezumție legală deoarece este o regulă probatorie prevăzută în legi, statute sau convenții și care acționează ca o instrucțiune pentru cel care are obligativitatea constatării faptelor. Faptul că judecătorul sau organele de anchetă trebuie să respecte această prezumție o face obligatorie. Caracterul obligatoriu al prezumției de nevinovăție explică relația dintre prezumția de nevinovăție, sarcina probei și standardul de probă.

Subcapitolul 2, *Relația dintre prezumția de nevinovăție și sarcina probei*, analizează legătura indisolubilă a prezumției cu sarcina probei.

În cazul instanțelor de *common law* această sarcină revine exclusiv procurorului, dar în cazul celor de *civil law*, pe lângă sarcina procurorului de dovedi fapta săvârșită de persoana acuzată, există și o responsabilitate suplimentară a instanței de judecată de a stabili adevărul.

Astfel, se constată că sarcina probei este un concept juridic determinant în procesul penal național dar și în sistemele juridice europene și internaționale. Există o varietate de abordări în ceea ce privește titularul sarcinii probei în diferite sisteme juridice dar, în general, procurorii și părțile implicate în procesul penal pot avea responsabilitatea de a furniza probe pentru susținerea pozițiilor lor. În cazul inversării sarcinii probei trebuie să se asigure că inculpatul nu este obligat să dovedească un fapt negativ care nu face parte din elementele constitutive ale infracțiunii.

Subcapitolul 3, *Sarcina probei*, are la bază identificarea și analizarea cazurilor în care, de exemplu, Curtea europeană, Curtea de Justiție a UE, Curtea Penală Internațională și tribunalele internaționale *ad-hoc*, au aplicat prezumția de nevinovăție, cu scopul determinării persoanei care are sarcina probei.

În sistemele juridice europene și internaționale, sarcina probei este un principiu de bază al procesului penal. S-a constatat că acuzarea trebuie să prezinte probe suficiente pentru a demonstra vinovăția inculpatului, în timp ce inculpatul poate alege să rămână în pasivitate și doar în măsura în care dorește, să prezinte probe pentru a-și susține apărarea sa.

După cum reiese din cauzele exemplificate în lucrare se observă faptul că, în ceea ce privește sistemul de drept internațional și european, sarcina probei este aproape exclusiv a acuzării iar inculpatul nu are obligația de a dovedi nevinovăția sa.

Cu toate acestea, în unele cazuri se constată că și alte persoane au obligația de a dovedi unele aspecte, respectiv avocații, care reprezintă părțile implicate în procesul penal pot avea responsabilitatea de a furniza probe pentru susținerea poziției lor referitoare la exercitarea dreptului la apărare, sau chiar experții judiciari, în cazul în care este necesară o expertiză, aceasta poate fi furnizată de experți desemnați de instanță sau de către părți.

Având în vedere cele expuse, am considerat că o posibilă definiție a sarcinii probei nu trebuie să se raporteze mai degrabă la evaluarea probelor și la gradul de convingere pe care trebuie să-l aibă un judecător atunci când pronunță o soluție de condamnare ci la ce

reprezintă în concret sarcina probei. Astfel, consider că sarcina probei trebuie să se raporteze doar la determinarea titularului obligației de a proba un anumit fapt sau o anumită afirmație întrucât titularii sarcinii probei pot varia în funcție de sistemul juridic și de tipul de infracțiune cercetat în cauză.

În această parte a lucrării am analizat în ce măsură este obligatoriu ca o apărare invocată de persoana acuzată să nu coincidă cu un element constitutiv al infracțiunii precum și care sunt excepțiile de la această situație recunoscute în jurisprudența internațională.

Opinez că prezumția de nevinovăție permite stabilirea sarcinii probei persoanei acuzate cu privire la apărările formulate de aceasta. O apărare este o recalificare a conduitei care, în absența apărării, ar atrage răspunderea penală. Prin urmare, s-ar putea spune că apărările descriu o conduită complet diferită de conduita care intră în definiția infracțiunii, o conduită care nici nu intră în conținutul infracțiunii.

De fapt, de multe ori acest lucru nu se întâmplă. O apărare consta doar în contestarea unui element constitutiv al infracțiunii, astfel încât se pare că există o suprapunere între apărarea formulată și definiția infracțiunii. Astfel, se observă că aplicarea prezumției la circumstanțe atenuante și la cauze justificative sau de neimputabilitate este complicată din mai multe motive.

Odată ce statul a definit un element constitutiv al infracțiunii, el nu poate să admită și posibilitatea existenței unei apărări care se suprapune total sau parțial cu un astfel de element și apoi să transfere acuzatului sarcina probei pentru această apărare. Prezumția de nevinovăție impune ca apărările care se suprapun cu elementele constitutive ale infracțiunii să fie respinse de organele de urmărire penală pentru a satisface standardul aplicabil, posibil după ce inculpatul a îndeplinit propria sarcină probatorie. În caz contrar, ar fi afectată obligația statului de a dovedi vinovăția inculpatului.

Subcapitolul 4, *Relația prezumției cu apărările pozitive*, prezintă situația apărărilor pozitive sau afirmative ale acuzatului, spre exemplu, atunci când sunt incidente cauzele justificative sau de neimputabilitate, care par să fie în contradicție cu regula generală că persoana acuzată nu are sarcina probei.

În acest sens, pentru o mai bună înțelegere a conceptului, am stabilit o definiție a apărărilor pozitive care pot fi văzute ca explicații sau scuze legale, pe care persoana acuzată

le susține și care conduc la imposibilitatea stabilirii existenței unui *mens rea* necesar pentru a răspunde penal ori de invocarea unor ipoteze factice alternative ipotezei acuzatoriale.

Deși conceptul juridic de apărare pozitivă nu este prevăzut expres în legislațiile naționale, se observă că există numeroase trimiteri ale autorilor de specialitate cu privire la apărărilor pozitive ori de câte ori este pusă în discuție existența unor împrejurări care odată dovedite pot atrage lipsa răspunderii penale.

Totodată, am identificat și analizat mai multe tipuri de apărări pozitive care determină concluzia că în aceste cazuri nu se transferă sarcina probei, de exemplu, alibiul și cauzele justificative.

Cu toate că pot susține în mod întemeiat, raportat la jurisprudența identificată, că aceste apărări pozitive ridică dificultăți cu privire la stabilirea persoanei care are sarcina probei lor, acestea pot fi văzute și doar ca o extindere specifică a rolului apărării, atunci când intenția este aceea de a dovedi că standardul de probă nu a fost îndeplinit de către acuzare.

Subcapitolul 5, *Faptele sau împrejurările care nu trebuie dovedite*, analizează în ce măsură există o compatibilitate între prezumția de nevinovăție și faptele sau împrejurările constatate de către alte instanțe judecătorești în afară de cea care judecă cauza persoanei acuzate. În cadrul acestei secțiuni am analizat jurisprudența curților și tribunalelor penale internaționale privitoare la această problemă.

Curțile și tribunalele penale internaționale, precum și instanțele naționale, permit utilizarea acestor constatări cu scopul de a economisi timp și alte resurse. Constatarea se realizează de către instanțele de judecată atunci când un fapt este de notorietate, nu poate fi contestat în mod rezonabil sau există autoritate de lucru judecat. Efectul este acela că faptele nu trebuie dovedite în cadrul noului proces. Această practică poate încălca prezumția de nevinovăție, deoarece reduce semnificativ sarcina procurorului de a prezenta probe împotriva acuzatului și reduce capacitatea acuzatului de a pune la îndoială veridicitatea probelor.

Cu toate acestea, am identificat o situație excepțională legată de faptul că în ceea ce privește cauzele judecate de Curtea Penală Internațională nu se permit acest fel de constatări referitor la administrarea probelor reprezentate de fapte care au fost constatate în alte proceduri.

Am ajuns la concluzia că utilizarea constatărilor unor fapte judecate în alte procese reflectă ideea că acestea reprezintă o prezumție relativă care nu încălca prezumția de

nevinovăție deoarece, deși a ușurat sarcina probei care incumbă acuzării, nu a înlăturat-o. Posibilitatea ca această prezumție să fie răsturnată îi oferă o garanție acuzatului că apărarea sa va putea să fie luată în considerare.

Subcapitolul 6 este denumit *Dreptul la tăcere și deducțiile negative*. În această parte a lucrării am dezbătut ideea că dreptul de a păstra tăcerea și dreptul de a nu se autoincrimina presupune că autoritățile competente nu ar trebui să oblige persoanele suspectate sau acuzate să furnizeze informații împotriva voinței lor.

Exercitarea dreptului de a păstra tăcerea sau a dreptului de a nu se autoincrimina nu ar trebui să fie utilizată împotriva persoanelor suspectate sau acuzate și nu ar trebui să fie considerată, prin ea însăși, o dovadă că persoana respectivă a comis infracțiunea în cauză.

Cu toate acestea, am constatat că dreptul la tăcere poate reprezenta o scuză pentru procuror. El se poate considera dispensat de obligația de a nu administra probe atunci când acuzatul alege să nu dea declarații.

Se observă că domeniul de aplicare al dreptului la tăcere depinde de fiecare jurisdicție în parte. De exemplu, statutele Curții Penale Internaționale și ale Tribunalului Special pentru Liban prevăd faptul că odată ce un acuzat și-a exercitat dreptul la tăcere, acest fapt nu poate fi folosit ca probă atunci când se stabilește vinovăția sau nevinovăția. În cazul Tribunalul Penal Internațional pentru Rwanda se consideră că nu se pot atribui concluzii adverse faptului că un acuzat și-a exercitat dreptul la tăcere.

Spre deosebire de majoritatea statutelor și convențiilor de drept penal, Convenția europeană nu include explicit dreptul la tăcere. Acest drept a fost inclus în articolul 6 din Convenția europeană prin jurisprudența care analizează prezumția de nevinovăție. Spre deosebire de prezumția de nevinovăție, dreptul la tăcere nu este un drept absolut. Totuși, Curtea europeană oferă anumite garanții împotriva constrângerii de a da o declarație sau de a se autoincrimina, cu limitarea impusă de folosirea concluziilor adverse.

Subcapitolul 7, *Standardul probei*, are la bază o analiză comparativă a standardelor de probă utilizate în jurisprudența internațională și europeană, precum și legătura cu prezumția de nevinovăție.

Standardul de probă pretins poate varia în funcție de jurisdicție. Standardele inferioare de probă pretind o dovedire mai redusă a elementelor constitutive, în timp ce standardele mai înalte pretind o dovedire mai ridicată a acestora. Standardul de probă nu

trebuie privit în mod particular cu referire la fiecare probă administrată, ci prin raportare la fiecare element material al infracțiunii atunci când probele sunt examinate în ansamblu.

De asemenea, folosindu-mă de jurisprudența Curții Supreme de Justiție a SUA, a Curții europene și a statelor semnatare ale Convenției europene, am analizat standardul dincolo de orice îndoială rezonabilă, precum și modalitatea de evoluție a acestuia de la prima utilizare în procesele din sistemul *common law* până a fost preluat și de sistemul *civil law*.

Subcapitolul 8, intitulat *In dubio pro reo*, definește și analizează acest principiu de drept.

Principiul *in dubio pro reo* este intrinsec legat de scopul prezumției de nevinovăție de a nu pedepsi oamenii nevinovați. Pentru a se ajunge la acest deziderat cele două funcționează împreună cu standardul de probă pentru a asigura că persoana acuzată este condamnată pentru o infracțiune pe care a și comis-o. Astfel, judecătorul este obligat să se asigure că standardul de probă este îndeplinit pentru fiecare element constitutiv al infracțiunii, standardul oferindu-i instrucțiuni cu privire la situația în care există îndoială sau incertitudine.

Acest lucru ajută la întărirea prezumției de nevinovăție și oferă asigurări că o persoană vinovată din punct de vedere legal este pedepsită, deoarece impune ca standardul de probă să fie îndeplinit în totalitate mai degrabă decât aproape îndeplinit. Dacă acest lucru este corelat cu un standard ridicat de probă, atunci condamnarea ar trebui să aibă loc numai în cazurile în care vinovăția legală este stabilită.

Am constatat că principiul apare mai ales în cazurile în care dovezile sunt circumstanțiale. Când există probe directe, acestea demonstrează că persoana acuzată a comis o infracțiune fără să fie necesară folosirea unor prezumții sau deducții. Probele circumstanțiale funcționează ca piesele unui puzzle pentru a dovedi vinovăția și pot pretinde unele deducții din partea judecătorului sau ale organelor de anchetă pentru a stabili o conexiune între ele.

De asemenea, o problemă interesantă identificată este cea a interpretării îndoielii atunci când se soluționează cauza de mai mulți judecători. În jurisdicțiile în care există un complet de judecată format din mai mulți judecători nu este necesar un verdict unanim pentru condamnare, lucru constatat atât în jurisdicțiile internaționale cât și în unele jurisdicții naționale.

Subcapitolul 9, *Relația prezumției de nevinovăție cu prezumțiile de fapt*, pornește de la premisa că infracțiunile a căror incriminare se bazează pe prezumții de fapt pot fi compatibile cu prezumția de nevinovăție deoarece acest tip de infracțiuni înlătură doar necesitatea de a dovedi cerința *mens rea* a unei infracțiuni.

Astfel, am constatat că nu există un standard de probă pentru *mens rea* deoarece acesta nu este un element constitutiv al infracțiunii. Cu toate că standardul de probă pentru condamnare este același pentru toate infracțiunile în cadrul aceluiași sistem juridic, infracțiunile care au la bază o prezumție de fapt necesită doar probarea *actus reus*.

Stabilirea unei răspunderi penale doar în baza unor prezumții de fapt intră în conflict cu eficacitatea prezumției de nevinovăție deoarece pune sub semnul întrebării care elemente constitutive sunt necesare și la care anume se aplică standardul de probă. Analizarea elementului constitutiv al intenției, în special în cazul infracțiunilor care se bazează pe prezumții, conduce la această confuzie. În plus, prin faptul că nu pretinde elemente de *mens rea*, cum ar fi, de exemplu, cunoașterea faptului că victima nu are o anumită vârstă sau intenția de a deține droguri, ajută procurorul să îndeplinească standardul de probă solicitat pentru restul infracțiunii.

Subcapitolul 10, *Renunțarea la drept*, are la bază ideea că acuzatul, ca și în cazul altor drepturi, poate renunța la prezumția de nevinovăție. Deși în acest caz se poate considera că acuzatul a recunoscut infracțiunile pe care le-a săvârșit, de fapt, în acest mod, se ocolește obligația acuzării de a dovedi săvârșirea infracțiunilor la un anumit standard probatoriu. Prin recunoașterea vinovăției, acuzatul recunoaște implicit că procurorul are sau ar putea avea suficiente probe pentru a se putea stabili condamnarea. În acest fel, acuzatul este de acord că standardul probei ar putea fi îndeplinit.

Capitolul VII, denumit *Aspectul neprocedural al prezumției de nevinovăție*, identifică modalitățile în care este tratat acuzatul înainte, în timpul și după proces.

Acest aspect este mult mai larg decât aspectul procedural dar este, cu toate acestea, legat de procedura penală, deoarece conține situații care apar în legătură cu procesul penal și care pot afecta modul în care este privit acuzatul. În acest sens, acest capitol pornește de la premisele expuse în capitolele anterioare cu privire la faptul că prezumția de nevinovăție este mai mult decât o prezumție legală și este un principiu general care depășește faza de judecată.

Subcapitolul 1, *Declarații publice prin care se stabilește vinovăția*, pornește, în prima parte, de la stabilirea conceptului de declarație publică de vinovăție prin raportare la jurisprudența Curții europene și a Curții Penale Internaționale.

Declarațiile publice de vinovăție sunt declarații sau decizii judiciare care reflectă opinia că persoana acuzată este vinovată înainte ca vinovăția să fi fost dovedită conform legii. Declarația nu trebuie să fie neapărat explicită, dar este suficient, chiar și în absența oricărei constatări oficiale, să existe un anumit raționament care să sugereze că persoana care face parte din autoritate îl consideră pe acuzat vinovat.

Există o diferență fundamentală între a afirma că cineva este doar suspectat de săvârșirea unei infracțiuni și o declarație fără echivoc prin care se susține, fără să existe o condamnare definitivă, că persoana în cauză a săvârșit infracțiunea respectivă. Aceasta din urmă situație aduce o atingere prezumției de nevinovăție. În prima situație, când se afirmă o stare de suspiciune s-a considerat că nu poate exista un capăt de cerere acceptabil la Curtea europeană.

O soluție particulară a Curții europene trebuie subliniată. Ea privește cazul în care în hotărârile judecătorești este folosit un limbaj echivoc. S-a considerat că în aceste ipoteze este necesar să se analizeze contextul procedurii în ansamblu său și caracteristicile ei speciale. Aceste caracteristici au devenit factori decisivi în evaluarea potențialei încălcări ale articolului 6 parag. 2 din Convenția europeană prin declarație. Caracteristicile au fost considerate aplicabile și în cazul în care limba în care a fost redactată o hotărâre judecătorească ar putea fi înțeleasă greșit, dar, pe baza unei evaluări corecte a dreptului intern, nu poate fi calificată drept o declarație de vinovăție penală.

În a doua parte am analizat consecințele declarației publice de nevinovăție. Astfel, am constatat că instanțele de judecată sunt în primul rând preocupate de faptul că declarațiile publice de vinovăție arată o prejudecare a faptelor din partea autorității, aspect care nu se limitează doar la declarațiile organelor de anchetă sau la alte chestiuni prealabile procesului penal.

Motivul pentru care acest lucru este semnificativ este că o prejudecare a faptelor de către orice autoritate poate pune sub semnul întrebării sau submina echitatea procesului penal, aceste aspecte fiind stabilite în mod constant în jurisprudență.

Cu toate acestea, am identificat unele remedii pe care le-ar putea folosi instanța de judecată atunci când declarația unei autorități este inadecvată, dar nu încalcă prezumția de nevinovăție. Acestea pot include limitarea capacității procurorului de a face declarații publice, obligarea procurorului să remedieze prejudiciul provocat prin declarații, informarea procurorului în legătură cu comunicările adecvate care trebuie emise de către autorități, avertizarea procurorului pentru un eventual comportament necorespunzător și, acolo unde este posibil, inițierea unor proceduri disciplinare față de procuror.

O altă consecință a acestui tip de declarații este reprezentată de faptul că obiectivitatea judecătorului ar putea fi influențată. Pare mai probabil ca o astfel de acțiune să influențeze un juriu format din neprofesioniști, dar se observă că nici judecătorii de profesie nu rămân total neafecțați de aceste inferențe.

Atunci când cel care este chemat să judece faptele este un juriu, teama că opiniile membrilor juriului vor fi afectate de declarații negative făcute de autoritățile provine din faptul că juriile nu posedă pregătire juridică specifică și, prin urmare, ar putea să nu fie capabile să separe declarațiile făcute în afara sălii de judecată de probele prezentate în timpul procesului. Am constatat că este, totuși, posibil ca un judecător să corecteze orice efect persuasiv pe care o declarație extrajudiciară îl poate avea asupra juriului prin oferirea unor instrucțiuni clare.

Curtea europeană a susținut că declarațiile publice de vinovăție pot încuraja publicul larg să creadă că persoana acuzată este vinovată de o infracțiune. Ar fi fost de dorit ca să existe o listă de motive care pot conduce la calificarea unei declarații ca fiind una de vinovăție. Curtea europeană, pe de o parte, nici nu explică modul în care declarațiile de vinovăție sunt menite să încurajeze publicul să creadă că acuzatul este vinovat și, pe de altă parte, nici nu oferă o explicație precisă cu privire la motivul pentru care acest lucru trebuie descurajat.

Cel mai puțin invocat motiv pentru care declarațiile de vinovăție ale autorităților pot încălca prezumția de nevinovăție este reprezentat de faptul că acest tip de declarații implică stabilirea unei vinovății faptice sau a unei pedepse informale față de o persoană care nu a fost condamnată.

Subcapitolul 2, *Influența mass-media asupra respectării prezumției de nevinovăție*, tratează modalitatea în care mass-media abordează anumite subiecte de interes public și în acest fel încalcă prezumția de nevinovăție.

În acest sens, am constatat că o campanie de presă virulentă realizată de mas-media poate să aducă atingere echității unui proces, influențând opinia publică și, în consecință, persoanele care trebuie să se pronunțe cu privire la vinovăția acuzatului. Apreciez că presa nu trebuie să depășească anumite limite, în special, în ceea ce privește protecția dreptului la viață privată a persoanelor acuzate în procedurile penale și a prezumției de nevinovăție

În ceea ce privește influența pe care o are mass-media, precizez faptul că nu pot fi ignorate anumite incidente care apar în perioada desfășurării procesului penal și care sunt în măsură să influențeze percepția publicului în legătură cu persoana reclamantului, de exemplu, difuzarea la televizor a imaginilor cu persoana acuzată sau folosirea unor exprimări în mod public de către un agent al statului cu privire la vinovăția acesteia.

Cu toate acestea, temerile subiective ale persoanei cercetate cu privire la prezența oricăror prejudecăți, care se vor impune instanțelor de judecată, oricât de explicabile ar fi au fost considerate în jurisprudență că nu constituie un element decisiv. Înainte de toate, trebuie să se stabilească dacă temerile pot fi considerate justificate în mod obiectiv într-o anumită cauză și să se stabilească efectele relațiilor din presă asupra imparțialității unei instanțe de judecată.

Totodată, se observă că în timp ce o singură declarație de vinovăție poate încălca prezumția de nevinovăție, acoperirea media excesivă a unui anumit caz trebuie privită în același mod. Acoperirea mass-media poate submina încrederea publicului în instanțe și în sistemul de justiție penală prin acreditarea unor tehnici necorespunzătoare de investigare care prezintă o versiune a evenimentelor petrecute fără a deține toate informațiile și, în acest fel, permite oamenilor să speculeze despre ce ar putea face părțile implicate în proces.

În situațiile în care au fost identificate încălcări ale prezumției de nevinovăție din cauza campaniilor de presă negative autoritățile statului în cauză, și nu mass-media, sunt considerate responsabile. Acest aspect se datorează, cel puțin parțial, faptului că Curtea europeană are autoritate în general numai asupra statelor membre și nu poate atrage răspunderea persoanelor sau grupurilor private. Faptul că autoritățile statului au o anumită

responsabilitate pentru că au tolerat o campanie de presă negativă nu exclude posibilitatea ca ziariștii să răspundă pentru abuzurile realizate conform legislației naționale civile.

Subcapitolul 3, *Tratamentul diferențiat al persoanelor nevinovate față de cele care au fost condamnate definitiv*, pornește de la premisa că tratarea persoanelor nevinovate din punct de vedere legal la fel ca a persoanelor care au fost condamnate încalcă prezumția de nevinovăție.

Este clar că atât pedeapsa fără condamnare cât și pedeapsa preventivă încalcă atât aspectul procedural cât și aspectul neprocedural al prezumției de nevinovăție. Acest lucru se datorează faptului că orice pedeapsă fără o condamnare eludează procesul de justiție penală. Dacă indivizii ar putea fi pedepsiți fără a exista dovezi care să îndeplinească standarde de probă, nu ar mai fi nevoie de procese sau de alte proceduri penale. Aspectul procedural al prezumției de nevinovăție reprezintă o prezumție legală, iar mecanismul ajută la determinarea când și dacă o persoană poate fi supusă unei pedepse. Aspectul neprocedural ajută la prevenirea aplicării unor pedepse persoanelor în afara contextului procesului penal.

Directiva 2016/343 are rolul de a consolida aceste reguli în favoarea acuzaților, încurajând statele să limiteze utilizarea unor spații speciale pentru acuzați în sala de judecată și a cătușelor, cu excepția situațiilor în care acestea sunt necesare pentru respectarea siguranței sau pentru a limita posibilitatea ca acuzatul să evadeze.

Subcapitolul 4, denumit *Procedurile extrapenale*, are la bază identificarea și analiza situațiilor în care față de o persoană care a făcut sau face obiectul unei acuzații penale se formulează într-un alt context o altă acuzație penală bazată pe aceleași fapte. Prezumția de nevinovăție se poate extinde și la alte proceduri judiciare, de exemplu: administrative sau disciplinare, corelate cu acuzația penală pentru care persoana a fost cercetată. Instanțele, altele decât instanța penală care a judecat procesul împotriva unui acuzat, trebuie să respecte prezumția de nevinovăție a acestuia.

Acest lucru este deosebit de important în cazurile de procese simultane și de proceduri civile separate, care pot decurge din aceeași faptă care a dat naștere acuzațiilor penale. Menținerea aplicării prezumției de nevinovăție se datorează împrejurării că numai o instanță penală poate stabili dacă cineva este vinovat din punct de vedere legal de săvârșirea unei infracțiuni, deși procedurile civile pot implica o constatare a răspunderii dar fără a pronunța o soluție de condamnare

Se observă că, fără o protecție care să asigure respectarea unei soluții de clasare, achitare sau de încetare a urmăririi penale sau a procesului penal, în cadrul oricărei proceduri extrapenale, garanțiile prevăzute prin respectarea prezumției de nevinovăție ar risca să devină teoretice și iluzorii.

Am identificat o exprimare utilizată de instanțele naționale care, și în cauzele care au fost finalizate cu soluția de încetare a procesului penal, au făcut referire nu la o stare de suspiciune ci la certitudinea că persoanele acuzate au fost în fapt vinovate de săvârșirea faptelor de care au fost acuzate, acesta fiind sensul real al termenilor folosiți.

În acest sens, apreciez, așa cum rezultă din jurisprudența identificată, că judecătorii trebuie să aleagă în motivarea soluțiilor un limbaj clar din care nu poate rezulta că persoana acuzată este vinovată de săvârșirea infracțiunilor pentru care a fost judecată.

Am constatat încălcarea prezumției și în cazul revocării suspendării executării pedepsei. Relevantă pentru stabilirea unor încălcări ale prezumției de nevinovăție este măsura în care instanțele de judecată consideră ca factor decisiv, pentru revocarea suspendării executării pedepsei, stabilirea vinovăției pentru faptele săvârșite înăuntrul termenului de suspendare și pentru care nu există o hotărâre de condamnare definitivă.

Astfel, se observă că nu doar exprimările instanței de judecată cu referire la vinovăție, ci și consecințele penale atribuite unor fapte nedefinitiv judecate, atrag încălcarea prezumției de nevinovăție.

În ultimul capitol al lucrării am formulat concluziile la care am ajuns în urma cercetării precum și anumite propuneri de îmbunătățire a cadrului legislativ.

Cadrul dezvoltat în această lucrare oferă parametrii pentru aplicarea acestui drept al omului, inclusiv când și în ce mod se aplică. Argumentele pe care le-am expus arată că, în timp ce prezumția de nevinovăție este relevantă în timpul procesului penal, există aspecte specifice care depășesc limitele procesului și obligațiile judecătorului.

Consider că prezenta lucrare oferă noi explicații și direcții de aplicare a prezumției de nevinovăție, atât prin prezentarea unor opinii argumentate, precum și prin identificarea documentelor internaționale relevante și analiza jurisprudenței și a argumentelor expuse de autori relevanți în materie.

Faptul că acest concept juridic, denumit prezumția de nevinovăție, poate fi redus doar la câteva propoziții nu ar trebui să determine faptul că este un concept simplu. Este desul de ușor să elaborezi un cadru pentru aplicarea unui concept dar este foarte dificil să aplici prezumția de nevinovăție în sisteme complexe de justiție penală, care au scopuri și prevederi concurente. Scopul sistemului de justiție penală, de a atribui răspundere penală acelor persoane vinovate de săvârșirea infracțiunilor și de a le pedepsi pentru faptele lor, este în conflict cu prezumția de nevinovăție. Privită astfel, s-ar putea spune că prezumția de nevinovăție este un contrapunct la ceea ce reprezintă scopul justiției penale.

La nivel practic, o analiză de lucru a prezumției de nevinovăție poate ajuta la reconcilierea conceptelor care sunt în contradicție în cadrul aceluiași sistem de justiție penală. Faptul că prezumția de nevinovăție este un drept al omului permite această reconciliere, deoarece drepturile omului trebuie protejate și încălcarea lor ar trebui limitată cu o mai mare strictețe. Evaluarea diferitelor părți ale sistemului de justiție penală prin prisma prezumției de nevinovăție ajută la modelarea domeniului de aplicare a acestor legi concurente și asigură că prezumția de nevinovăție nu este încălcată.

BIBLIOGRAFIE

Tratate, cursuri, monografii, articole:

1. Aguilar-Garcia Ana, „A presumption of innocence and public safety: a possible dialogue”, 2004, *International Journal of Security and Development*, vol. 3, nr. 1.
2. Aleen J Ronald, „Mullaney v. Wilbur, the Supreme Court, and the Substantive Criminal Law – An examination of the Limits of Legitimate Intervention”, 1977, *Texas Law Review*, nr. 55.
3. Aleen J Ronald, „Structuring Jury Decisionmaking in Criminal Cases: A Unified Constitutional Approach to Evidentiary Devices”, 1980, *Harvard Law Review*, nr. 94.
4. Ashford Harold și Risinger Michael, „Presumptions, Assumptions and the Due Process in Criminal Cases: a Theoretical Overview”, decembrie 1969, *Yale Law Journal*, vol. 79, nr. 165.
5. Ashworth Andrew, „Four threats to the presumption of innocence”, 2006, *The International Journal of Evidence & Proof*, nr. 10.
6. Baradaran Shima, „Restoring the Presumption of Innocence”, 2011, *Ohio State Law Review*, nr. 72.
7. Barendt Eric, „Freedom of Speech”, 2007, Editura Oxford University Press.
8. Bassiouni Cherif, „The Legislative History of the International Criminal Court: Introduction, Analysis and Integrated Text”, vol 1, 2005, Editura Transnational Publishers.
9. Bicknell Christine, *Uncertain Certainty?: Making Sense of the European Court of Human Rights' Standard of Proof*, *International Human Rights Law Review*, 2019, nr. 8.
10. Blackstone William, „Commentaries on the Laws of England. Book I: Of the Rights of Persons”, 2016, Editura Oxford University Press.
11. Bossuyt Marc, „Guide to the Travaux preparatoires of the International Covenant on Civil and political Rights”, 1987, Boston, Editura Kluwer Academic Publishers.
12. Bracton, „De Legibus et Consuetudinibus Angliae”, 1964, Editura Travers Twiss, Kraus Reprint.
13. Campbell Liz, „Criminal labels, the European Convention on Human Rights and the presumption of innocence”, 2013, *Modern Law Review*, vol. 76, nr. 4.

14. Caterini Mario, The presumption of Innocence in Europe Developments in Substantive Criminal Law, Beijing Law Review, nr. 8.
15. Chomsky Noam, „Media Control”, 2008, ediția a II-a, Editura Seven Stories Press.
16. Ciucă Valerius M., „Euronomosofia. Periplu filosofic prin dreptul european”, 2019, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”.
17. Clayton Richard, „The Law of Human Rights”, ediția a II-a, 2009, Editura Oxford University Press.
18. Cohen Jonathan, „Convention europeenne des droit de l homme. Droit a un proces equitabile, J. CI. Nr. 281.
19. Cohen-Almagor Raphael, „Speech, Media and Ethics: The Limits of Free Expression”, 2005, Editura Palgrave Macmillan.
20. Coleman Michelle, The presumption of Innocence in International Human Rights and Criminal Law, Routledge, 2021.
21. Collier Charles, „The improper use of presumptions in recent criminal law adjudications”, 1986, Stanford Law Review, vol. 38, nr. 2.
22. Dale A Nance, „Civility and the burden of proof”, 1994, Harvard Journal of Law & Public Policy, vol. 17, nr. 3.
23. De Jong Ferry si van Lent Leonie, „The presumption of innocence as a counter-factual principle”, 2016, Utrech Law Review, vol. 12, nr. 1.
24. DeAngelis Peter, „Racial profiling and the presumption of innocence”, 2014, Netherlands Journal of Legal Philosophy, vol. 43, nr. 1.
25. Dennis Ian, „Reverse Onuses and the Presumption of Innocence: In Search of Principle”, 2005, Londra, Criminal Law Review.
26. Dennis Ian, „The Law of Evidence”, 2002, ediția a II-a, Londra, Editura Sweet&Maxwell. N 359
27. Donnelly Jack, „Universal human rights in theory and practice”, 2003, Ithaca, Cornell University Press, ediția a II-a.
28. Duff R Antony, „Answering for crime: responsability and liability in the Criminal Law, 2007, Oxford, Editura Hart Publishing.
29. Duff R Antony, „Presumptions broad and narrow”, 2013, Netherlands Journal of Legal Philosophy , vol. 43, nr. 3.

30. Duff R Antony, „Responsibility, citizenship, and criminal law” în Duff R Antony și Stuart Green Stuart, „Philosophical Foundations of Criminal Law”, 2011, Editura Oxford University Press.
31. Duff R Antony, „Strict Liability, Legal Presumptions and the Presumption of Innocence,, în Simester Andrew (editor), „Appraising Strict Liability, 2005, Editura Oxford University Press.
32. Duff R Antony, „Who must presume whom to be innocent of what?”, 2013, Netherlands Journal of Legal Philosophy, vol. 42, nr. 3.
33. Dulitzky Ariel, „An Inter-American Constitutional Court - The Invention of the Conventionality Control by the Inter-American Court of Human Rights”, 2015-2016, Texas International Law Journal, vol. 50, nr. 45.
34. Duxbury Neil, „Elements of Legislation”, 2003, Editura Cambridge University Press.
35. Emmerson Ben, Ashworth Andrew, Macdonald Alison, „Human Rights and Criminal justice”, 2007, Londra, Editura Sweet&Maxwell, ediția II-a.
36. Epps Daniel, „The Consequences of Error in Criminal Justice”, 2015, Harvard Law Review, vol. 128, nr. 4.
37. Ferguson Pamela R, „The presumption of innocence and its role in the criminal process”, 2016, Criminal Law Forum, vol. 21, nr. 2.
38. Fletcher George, „Two kinds of Legal Rules: A Comparative Study of Burden of Persuasion Practices in Criminal Cases”, 1968, Yale Law Journal, nr. 77.
39. Fredman Sandra, „Human Rights transformed: Positive Rights and Positive Duties”, 2008, Editura Oxford University Press.
40. Garrett Brandon, „The Myth of the Presumption of Innocence”, 2016, Texas Law Review, vol. 94, nr. 178.
41. Ghigheci Cristinel, „Principiile procesului penal în Noul cod de procedură penală”, Universul Juridic, București, 2014.
42. Glanville Luke, „The antecedents of sovereignty as responsibility”, 2011, European Journal of International Relations, nr. 2.
43. Glover Richard , „Murphy on Evidence”, Oxford University Press, 2007, ediția a 15-a, N. 488

44. Gordon Gregory, „Toward an international criminal procedure: due process aspirations and limitations”, 2007, Columbia Journal of Transnational Law, vol. 45, nr. 3.
45. Grabenwarter Christoph, „European Convention on Human Rights”, 2014, Editura Hart Publishing.
46. Gray Anthony, „Constitutionally protecting the presumption of innocence”, Law School, University of Tasmania, vol. 31, nr. 1, 2012.
47. Gray Anthony, „The presumption of innocence under attack”, 2007, University of California, New Criminal Law Rivew, vol. 20, nr. 4.
48. Gray Anthony, „The Presumption of Innocence Under Attack”, New Criminal Law Review, 2017, vol. 20, nr. 4.
49. Greenawalt Kent, „Silence as a Moral and Constitutional Right”, 1981, Wiliam and Mary Law Review, nr. 23.
50. Haji NA Noor Muhammad, „Due process in law for persons accused ofcrime” în Henkin Louis (editor), „The International Bill of Rights: The Covenant on Civil and Political Rights”, 1981, Editura Columbia University Press.
51. Hamer David, „A Dynamic Reconstruction of the Presumption of Innocence”, 2001, Oxford, Journal of Legal Studies, nr. 31.
52. Harris David, O’Boyle Michael, Bates Edward, Buckley Carla, „Law of the European Convention on Human Rights”, 2012, Editura Oxford University Press.
53. Heerema Mark, „Uncovering the presumption of factual innocence in canadian law: A theoretical model for pre-charge presumption of innocence”, 2005, Dalhousie Law Journal, nr. 2.
54. Hock Lai Ho, „The presumption of Innocence as a Human Right” în „Criminal Evidence and Human Right”, editori Roberts Paul și Hunter Jill, 2012, Editura Hart Publishing, Oxford.
55. Horder Jeremy, „Ashworts principle of Criminal Law”, 2016, Editura Oxford University Press.
56. Jackson John și Summers Sarah „The Internationalisation of Criminal Evidence”, 2012, Editura Cambridge University Press.
57. Jeffries John și Stephan Paul, „Defenses, Presumptions, and Burden of Proof in the Criminal Law”, 1978, Yale Law Journal, nr. 88.

58. Karel del Meester, Kelly Pitcher, Rod Rastan, Goran Sluiter, „Investigation, coercive measures, arrest, and surrender” în Goran Sluiter, Hakan Friman, Suzannah Linton, Sergey Vasiliev, Salvatore Zappala (editori), ”International Criminal Procedure: Principles and Rules”, 2013, Editura Oxford University Press.
59. Kitai Rinat, „Presuming innocence”, 2002, Oklahoma Law Review, vol. 55, nr. 2.
60. Laudan Larry, „The presumption of innocence: material or probatory?”, 2005, Legal Theory, vol. 11, nr. 4. Pagina 333-361.
61. Laudan Larry. „Truth, Error, and Criminal law: An Essay in Legal Epistemology”, 2006, Cambridge University Press.
62. Lawson John Davison, „The Law of Presumptive Evidence”, 1885, Editura A. L. Bancroft.
63. Lippke Richard L, „Taming the Presumption of Innocence”, 2016, Editura Oxford University Press.
64. Lombois Claude, „La presumption d innocence”, Pouvoirs Revue Francaise D Etudes Constitutionnelles et Politiques, noiembrie 1990, nr. 55.
65. Mackor Anne Ruth si Geeraets Vincent, „The presumption of innocence”, 2013, Netherlands Journal of Legal Philosophy, vol. 42, nr. 3.
66. Maher Gerry, „Jury verdicts and the presumption of innocence”, 2006, Legal Studies Journal, vol. 3, nr. 2.
67. Mahoney Paul, „Right to a fair trial in criminal matters under article 6 E.C.H.R.”, 2004, The Irish Judicial Studies Journal, vol. 4, nr. 2.
68. Manfred Nowak, „United Nations Covenant on Civil and Political Rights: CCPR Commentary”, 1993, Editura Engel Publishers.
69. Medina Cecilia, „The American Convention on Human Rights”, 2016, ediția a II-a, Editura Intersentia.
70. Milo Dario, „Defamation and Freedom of Speech”, 2008, Editura Oxford University Press.
71. Morton James si Hutchison Scott C, „The Presumption of Innocence”, 1987, Editura Carswell.
72. Nance Dale A, „Civility and the burden of proof”, 1994, Harvard Journal of Law & Public Policy, vol. 17, nr. 3.
73. Nickel James W, „How human rights generate duties to protect and provide”, 1993, Human Rights Quartely, vol. 15, nr. 1.

74. Oster Jan, „Media Freedom as a Fundamental Right”, 2005, Editura Cambridge University Press.
75. Packer Herbert L, „The Limits of the Criminal Sanction”, 1968, Editura Stanford University Press.
76. Pașca Ioana-Celina, Drept Penal Internațional, Editura Universul Juridic, 2020
77. Pennington Kenneth, „Innocent Until Proven Guilty: The Origin of a Legal Maxim”, 2003, Jurist: Stud. Church L. & Ministry, nr. 63.
78. Pettiti Louis Edmond, „La Convention Europeenne des Droits de L Homme, Commentaire article par article”, Paris, Editura Economica, 1995.
79. Pettiti Louis Edmond, Cosutere VC, Lambert P, Durand D, Eissens MA, La Convention Europeenne des Droits de l Homme, Editions Nemesis, Bruxelles, 1992.
80. Phillips John M, „Irrebuttable presumptions: an illusionary analysis”, 1975, Stanford Law Review, vol. 27, nr. 2.
81. Picinali Federico, „Innocence and burdens of proof in English criminal law”, 2014, Law Probability and Risk, nr. 13.
82. Picinali Federico, „Is ”Proof Beyond a Reasonable Doubt” a Self-Evidence Concept? Considering the US and the Italian Legal Cultures Towards the Understanding of the Standard of Persuasion in Criminal Cases”, Global Jurist, 2009, vol. 9, nr. 4.
83. Piet Hein van Kempen și Joeri Bemelmans, „EU protection of the substantive criminal law principles of guilt and ne bis in idem under the Charter of Fundamental Rights: Underdevelopment and overdevelopment in an incomplete criminal justice framework.”, New Journal of European Criminal Law, 2018, vol. 9, nr. 2.
84. Pușcașu Voicu, „Prezumția de nevinovăție”, 2010, București, Editura Universul Juridic.
85. Quintard-Morenas Francois, „The Presumption of Innocence in the French and Anglo-American Legal Traditions”, 2010, The American Journal of Comparative Law, vol. 58, nr. 1.
86. Rainey Bernadette, Wicks Elizabeth și Ovey Clare, „The European Convention on Human Rights”, 2017, ediția a VII – a, Editura Oxford University Press.
87. Raphael Cohen-Almagor, „Speech, Media and Ethics: The Limits of Free Expression”, 2005, Editura Palgrave Macmillan.

88. Redmayne Mike, „Expert Evidence and Criminal Justice”, 2001, Editura Oxford University Press.
89. Ress Georg, The Effect of Decisions and Judgments of the European Court of Human Rights in the Domestic Legal Order, Texas International Law Journal, 2005, vol. 40, nr. 3, p. 384-386.
90. Robert Rosalynd, „The Lubanga trial chamber’s assessment of evidence in light of the accused's right to the presumption of innocence”, 2012, Journal of International Criminal Justice, vol. 10, nr. 4.
91. Roberts Paul si Zuckerman Adrian, „Criminal Evidence”, 2010, Editura Oxford University Press, ediția a II-a.
92. Roberts Paul, „Double Jeopardy Law Reform: a Criminal Justice Commentary”, 2002, The Modern Law Review, nr. 65-3.
93. Roberts Paul, „Drug Dealing and the Presumption of Innocence: The Human Rights Act (Almost) Bites”, 2002, E&P, nr. 6.
94. Roberts Paul, „Strict Liability and the Presumption of Innocence: An Expose of Functionalist Assumptions” în Simester Andrew P (editor), „Appraising Strict Liability”, 2005, Oxford University Press.
95. Roberts Paul, „Taking the burden of proof seriously”, 1995, Criminal Law Review, nr. 10.
96. Roberts Paul, „The Presumption of Innocence Brought Home. Kebilene Deconstructed”, 2002, Law Quarterly Review, nr. 118.
97. Robinson Paul H, „Criminal Law Defences: a Systematic Analysis”, 1982, Columbia Law Review, nr. 82.
98. Rogers John, „Applying the Doctrine of Positive Obligations in the European Conventions on Human Rights to Domestic Substantive Criminal Law in Domestic Proceedings”, 2003, KLR 690.
99. Salvatore Zappala, „Human Rights in International Criminal Proceedings”, 2003, Editura Oxford University Press.
100. Samnøy Ashild, „The origins of the Universal Declaration of Human Rights” în Alfredsson Gudmundur si Eide Asbjorn (editori), „The Universal Declaration of Human Rights”, 1999, Editura Martinus Nijhoff.

101. Schabas William A și McDermott Yvonne, „Article 66: Presumption of innocence” în Otto Triffterer, Kai Ambos (editori), „Rome Statute of the International Criminal Court: A Commentary”, 2016, ediția a III-a, Editura CH Beck.
102. Schabas William A, „The European Convention on Human Rights: A commentary”, 2015, Editura Oxford University Press.
103. Schabas William A, „The International Criminal Court: A Commnetary on the Rome Statute”, 2016, ediția a II-a, Editura Oxford University Press.
104. Schabas William A, „The UN International Criminal Tribunals, The Former Yugoslavia, Rwanda and Sierra Leone”, 2006, Editura Cambridge University Press.
105. Schabas William A, „The Universal Declaration of Human Rights: The Travaux Préparatoires”, vol 1, 2013, Editura Cambridge University Press.
106. Schwartz Louis B, „Innocence – A dialogue with Professor Sundby”, 1989, Hasting Law Journal, nr. 41.
107. Schwikkard Pamela Jane, „Presumption of Innocence” 1999, Capetown, Editura Juta&Co.
108. Sepulveda Magdalena, Theo van Banning, Gudrún D Gudmindsdóttir, Christine Chamoun, Willem J M van Genugten, „Human rights reference handbook”, 2004, ediția a III-a, Ciudad Colon, Costa Rica, Editura University of Peace.
109. Shiner Roger A, „Corporations and the Presumption of Innocence”, 2014, Criminal, Law and Philosophy, vol. 8, nr. 2.
110. Simester Andrew P, „Appraising Strict Liability”, 2005, Editura Oxford University Press.
111. Spencer John R și Antje du Bois-Pedain, „Approaches to Strict Constructive Liability in Continental Criminal Law,, în Simester Andrew P (editor), „Appraising Strict Liability”, 2005, Editura Oxford University Press.
112. Starmer Keir, Strange Michelle, Whitaker Quincy, „Criminal Justice, Police Powers and Human Rights”, 2001, Editura Blackstone Press.
113. Stavros Stephanos, „The Guarantees for Accused Persons under Article 6 of the European Convention on Human Rights”. 1993, Editura Martinus Nijhoff.
114. Stein Alex, „Foundations of Evidence Law”, 2005, Editura Oxford University Press.
115. Stewart Hamish, „The Right to Be Presumed Innocent”, 2013, Criminal Law and Philosophy, vol. 8, nr. 2.

116. Stumer Andrew, „The presumption of innocence”, 2010, Oxford, Editura Hart Publishing.
117. Sudre Frederic, „Drept European și internațional al drepturilor omului”, 2006, București, Editura Polirom.
118. Sundby Scott E, „The Resonable Doubt Rule and the Meaning of Innocence”, 1989, Hasting Law Journal, nr. 40.
119. Sundby Scott E, „The Virtues of a Procedural View of Innocence – A response to Professor Schwartz”, 1989, Hasting Law Journal, nr. 41.
120. Șandru Daniel Mihail, Directiva – act de dreptul Uniunii Europene – și simplificarea normativă, Pandectele române, 2015, nr. 7.
121. Tadros Victor, „The Ideal of the Presumption of Innocence”, 2013, Criminal Law and Philosophy, vol. 8, nr. 2.
122. Tadros Victor., „Rethinking the Presumption of Innocence”, 2006, Criminal Law and Philosophy, vol. 1, nr. 2.
123. Tapper Colin, „Cross and Tapper on Evidence”, Londra, 2004, ediția a X-a, Editura Butterworths.
124. Taruffo Michele, Rethinking the standard of proof, The American Journal of Comparative Law, 2003, vol. 51, nr. 3.
125. Thayer James B, „Presumptions and the law of evidence”, 1889, Harvard Law Review, vol. 3, nr. 4.
126. Tonini Paolo, Conti Carlotta, Il diritto delle prove penali, ediția a II-a, Giuffrè Editore, 2014.
127. Trechsel Stephan, „The right to be presumed innocence” în Trechsel Stephan și Summers Sarah (editori), „Human Rights in Criminal Proceedings”, 2006, Editura Oxford University Press.
128. Udrioiu Mihail, Sinteze de Drept Penal. Partea Generală, ediția III-a, Editura C.H. Beck.
129. Ulvang Magnus, „Presumption of innocence versus a principle of fairness”, 2013, Netherlands Journal of Legal Philosophy , vol. 42, nr. 3.
130. Underwood Brandon D, „The Thumb on the scale of Justice: Burdens of persuasion in Criminal Cases”, 1977, Yale Law Journal, vol. 86, nr. 7.
131. Valentin Constantin, „Doctrină și Jurisprudență Internațională”, 2004, Editura Universității de Vest.

132. Valentin Constantin, „Drept internațional”, Universul Juridic, București, 2010.
133. Van den Wyngaert Christine, „Criminal Procedure Systems in the European Community”, Londra, 1992, Editura Butterworths.
134. Van Dijk A, „Retributivist arguments against presumption of innocence: answering to Duff”, 2013, Netherlands Journal of Legal Philosophy, vol. 42, nr. 3.
135. Van Dijk Pieter și Viering Marc, „Right to a fair and public hearing” în Pieter Van Dijk, Fried van Hoof, Arjen Van Rijn, Leo Zwaak (editori), „Theory and Practice of the European Convention on Human Rights, 2006, ediția a IV-a, Editura Intersentia.
136. Van Sliedregt Elies, „Tien tegen een. Een hedendaagse bezinning op de onschuldpresumptie”, 2009, Editura Free University Amsterdam.
137. Villamarin - Lopez Maria Luisa, „The presumption of Innocence in Directive 2016/343/EU of 9 March 2016”, 2017, ERA Forum, vol. 8, nr. 3.
138. Weigend Thomas, „Assuming that the Defendent is not Guilty: The Presumption of Innocence in the German System of Criminal Justice”, 2014, Criminal Law and Philosophy, nr. 2.
139. Weigend Thomas, „There is only one presumption of innocence”, 2013, Netherlands Journal of Legal Philosophy vol. 42, nr. 3.
140. Western Peter, „The Supreme Court`s Bout With Insanity: Clark v. Arizona”, 2006, Ohio State Journal of Criminal Law, nr. 4.
141. Wigmore John Henry și Chadbourn James H, „On Evidence”, vol. 9, 1989, Editura Little Brown.
142. Zamir Eyal, Harlev Elisha, Ritov Ilana „New evidence about circumstantial evidence”, 2016-2017, Law & Psychology Review, nr. 41.

JURISPRUDENȚĂ:

Curtea Europeană a Drepturilor Omului:

(Hotărârile au fost accesate la adresa <https://hudoc.echr.coe.int/>)

A.L. c. Germaniei, nr. 72758/01, 28 aprilie 2005.

A.-M.V. c. Finlandei, hotărârea din data de 23 martie 2017.

A.P., MP. și T.P. c. Elveției, nr. 71/96, 29 august 1997.

Adolf c. Austriei, nr. 8269/78, 26 martie 1982.

Akay c. Turciei, nr. 58539/00, 24 octombrie 2006.

Aleksandr Zaichenko c. Rusiei, nr. 39660/02, 18 februarie 2010.

Allen c. Marii Britanii (GC), nr. 25424/09, 12 iulie 2013.

Allenet de Ribemont c Franței, nr. 15175/89, 10 februarie 1995.

Asan Rushiti c. Austriei, nr. 28389/95, 21 martie 2000.

Averill c. Regatului Unit, nr. 36408/97, 6 iunie 2020.

Axel Springer SE și RTL Television GmbH c. Germaniei, nr. 51405/12, 21 septembrie 2017.

Baars c. Olandei, nr. 44320/98, 28 ianuarie 2004.

Barbera, Messengue and Jabardo c. Spanei, nr. 10588/83, 10589/83 și 10590/83, 13 iunie 1994.

Batiashvili c. Georgiei, nr. 8284/07, 10 octombrie 2019.

Beckles c. Regatului Unit, nr. 44652, 8 octombrie 2002.

Bédât c. Elveției (CG), nr. 56925/08, 29 martie 2016.

Beghal c. Regatului Unit, nr. 4755/16, 28 februarie 2019.

Bendenoun c. Franței, nr. 12547/86, 24 februarie 1994.

Benham c. Regatului Unit, nr. 19380/92, 10 iunie 1996.

Berns și Ewert c. Luxemburg, nr. 13251/87, 6 martie 1991.

Blaj c. României, nr. 36259/04, 8 aprilie 2014.

Blokhin c. Rusiei, nr. 47512/06, 23 martie 2016.

Bohmer c. Germaniei, nr. 37568/97, 3 octombrie 2003.

Borgers c. Belgiei, hotărârea din 30 octombrie 1991.

Borovsky c. Slovaciei, nr. 24528/02, 2 iunie 2009.

Brusco c. Franței, nr. 1466/07, 14 octombrie 2010.

Butkevicius c. Lituaniei, nr. 48297/99, 26 martie 2002.

C. c. Regatului Unit, nr. 11882/85, 7 octombrie 1987.

Campbell și Fell c. Regatului Unit, nr. 7878/77, 28 iunie 1984.

Capeau c. Belgiei, nr. 42914/98, 13 ianuarie 2005.

Celik (Bozkurt) c. Turciei, nr. 34388/05, 12 aprilie 2011.

Cheema c. Belgiei, nr. 60056/08, 9 februarie 2016.

Claes și alții c. Belgiei, nr. 46825/99,47502/99,49010/99,49104/99, 49195/99, 49716/99,
2 iunie 2005.

Cleve c. Germaniei, nr. 48144/09, 15 ianuarie 2015.

Condron c. Regatului Unit, nr. 35718/97, 2 august 2000.

Constantin Florea c. României, nr. 21534/05, 19 iunie 2012.

Corigliano c. Italiei, nr. 8304/78, 10 decembrie 1982.

Crabchuk c. Ucrainei, nr. 8599/02, 21 septembrie 2006.

Craxi c. Italiei nr. 34896/97, 5 decembrie 2002.

Przybyła c. Polonia, nr. 42778/07, 7 octombrie 2009.

Daktaras c. Lituaniei, nr. 42095/98, 10 octombrie 2000.

Danemarca, Norvegia, Suedia și Olanda c. Greciei, hotărârea din data de 5 noiembrie
1969.

Del Latte c. Olandei, nr. 44760/98, 9 februarie 2005.

Del Río Prada v. Spania, hotărârea din data de 21 octombrie 2013.

Demicoli c. Maltei, nr. 13057/87, 27 august 1991.

Deweer c. Belgiei, nr. 6903/75, 27 februarie 1980.

Didu c. României, nr. 34814/02, 14 aprilie 2009.

E.L., R.L. și J.O.-L. c. Elveției, hotărârea din data de 29 august 1997.

Eckle c. Germaniei, hotărârea din data de 21 iunie 1983.

El Kaada c. Germaniei, nr. 2130/10, 12 noiembrie 2015.

Engel și alții c. Olandei, nr. 5100/71, 5101/71, 5102/71, 5354/72 și 5370/72, 23 noiembrie
1976.

Englert c. Germaniei, nr. 10282/83, 25 august 1987.

Eshonkulov c. Rusiei, nr. 689900/13, 15 ianuarie 2015.

Farzaliyev c. Azerbaidjan, hotărârea din data de 28 mai 2020.

Fatullayev c. Azerbaidjan, nr. 40984/07, 22 aprilie 2010.

Fleischner c. Germaniei, nr. 61985/12, 3 octombrie 2019.

Funke c. Franței, nr. 10828/24, 25 februarie 1993.

G c. regatului Unit nr. 37334/08, 9 martie 1987.

G. I. E. M. și alții c. Italiei (GC), nr. 1828/06, 28 iunie 2018.

Garycki c. Poloniei, nr. 14348/02, 6 februarie 2007.

GCP c. României, nr. 20899/03, 20 decembrie 2011.

Geerings c. Olandei, nr. 30810/03, 1 martie 2007.

Gogitidze și alții c. Georgiei, nr. 36862/05, 12 mai 2015.

Grayson și Barnham c. Regatul Unit, nr. 19955/05 și 15085/06, 23 septembrie 2008.

Gutsanovi c. Bulgariei, nr. 34529/10, 15 octombrie 2013.

Hammern c. Norvegiei, nr. 30287/96, 11 februarie 2003.

Heaney și McGuinness c. Irlandei, nr. 34720/97, 21 decembrie 2000.

Hibbert c. Olandei, nr. 38087/97, 26 ianuarie 1999.

Hrdalo c. Croației, nr. 23272/07, 27 septembrie 2011.

Ibrahim și alții c. Regatul Unit (GC), nr. 50541/08, 13 septembrie 2016.

Ismoilov și alții c. Rusiei, nr. 2947/06, 24 aprilie 2008.

Istrate c. României, hotărârea din data de 13 aprilie 2021.

Jalloh c. Germania, hotărârea din data de 11 iulie 2006,

Janosevic c. Suediei, nr. 34619/97, 23 iulie 2003.

Jussila c. Finlandei, nr. 73053/01, 23 noiembrie 2006.

Kaleja c. Letoniei, nr. 22059/08, 5 octombrie 2017.

Kangers v. Letonia, nr. 35726/10, 14 martie 2019.

Kemal Coşkun c. Turciei, nr. 45028/07, 28 martie 2017.

Khuzhin și alții c. Rusiei, nr. 13470/02, 23 octombrie 2008.

Konstas c. Greciei, nr. 53466/07, 24 mai 2011.

Krause c. Suediei, nr. 7986/77, 3 octombrie 1978.

Lagardere c. Franței, hotărârea din data de 12 aprilie 2012.

Lamanna c. Austriei, nr. 28923/95, 10 iulie 2001.

Leutscher c. Olandei, nr. 52/94, 26 martie 1996.

Lingens c. Austriei, nr. 9815/82, 8 iulie 1986.

Lundkvist c. Suediei (dec.), nr. 48518/99, 13 noiembrie 2003.

Lutz c. Germaniei, nr. 9912/82, 25 august 1987.

M.C. c. Regatul Unit, nr. 11882/85, 7 octombrie 1987.

Magnitskiy și alții c. Rusiei, nr. 32631/09 și 53799/12, 27 august 2019.

Malige c. Franței, hotărârea din data de 23 septembrie 1998.

Marinescu c. României, hotărârea din data de 2 noiembrie 2016.

Martinez Agirre și alții c. Spaniei (dec.), nr. 75529/16 și 79503/16, 25 iunie 2019.

Masson și Van Zon c. Olandei, nr. 15346/89 și 15379/89, 28 septembrie 1995.

Matijašević c. Serbia, nr. 23037/04, 19 septembrie 2006.

Medvedyev și alții v. Franța, hotărârea din data de 29 martie 2010,

Mergen și alții c. Turciei, nr. 44062/09, 55832/09, 55834/09, 55841/09 și 55844/09, 31 mai 2016.

Mikolajová c. Slovaciei, nr. 4479/03, 18 ianuarie 2011.

Minelli c. Elveției, nr. 8660/79, 25 martie 1983.

Mircea c. Romania, nr. 41250/02, 29 martie 2007.

Mityanin și Leonov c. Rusiei, nr. 11436/06 și 22912/06, 7 mai 2019.

Mocanu c. României, hotărârea din data de 17 septembrie 2014.

Moulet c. Franței, (dec), nr. 27521/04, 13 septembrie 2007.

Murray c. Regatului Unit, nr. 18731/91, 8 februarie 1996.

Mustafa (Abu Hamza) c. Regatului Unit, nr. 31411/07, 18 Ianuarie 2011.

Nerattini c.. Grecia, nr. 43529/07, 18 decembrie 2008.

Nestak c. Slovaciei, nr. 65559/01, 27 Februarie 2007.

Nicoleta Gheorghe c. României, nr. 23470/05, 3 aprilie 2012.

Nolkenbockhoff c. Germaniei, nr. 10300/83, 25 august 1987.

Noye c. Regatului Unit, nr. 4491/02, 21 ianuarie 2003.

O c. Norvegiei, nr. 29327/95, 11 mai 2003.

Orr c. Norvegiei, nr. 31283/04, 1 mai 2008.

Ozturk c. Germaniei, nr. 8544/79, 23 octombrie 1984.

P., R.H. și L.L. c. Austriei, nr. 15776/89, 5 decembrie 1989.

Pandy c. Belgiei, nr. 13583/02, 21 septembrie 2006.

Papon c. France, nr. 2, nr. 54210/00, 25 Iulie 2002.

Paradiso și Campanelli c. Italiei, hotărârea din data de 24 ianuarie 2017.

Paraponiaris c. Greciei, nr. 42132/06, 25 septembrie 2008.

Pasquini c. San Marino (nr. 2), nr. 23349/17, hotărârea din data de 20 octombrie 2020.

Pelissier și Sassi c. Franței, nr. 25444/94, 25 martie 1999.

Petko Petkov c. Bulgariei, nr. 2834/06, 29 februarie 2013.

Phillips c. Regatului Unit, nr. 41087/98, 5 iulie 2001.

Priebke c. Italie, nr. 48799/99, 5 aprilie 2001

Produkcija Plus Storitveno podjetje d. o. d. c. Sloveniei, nr. 47072/15, 23 octombrie 2018.

Puig Panella c. Spaniei, nr. 1483/02, 25 aprilie 2006.

Pullicino c. Maltei, nr. 45441/99, 15 iunie 2000.

Radio France și alții c. Franța, nr. 53984/00, 30 martie 2004.

Raimishvili și Kohreidze c. Georgiei, hotărârea din data de 27 ianuarie 2009.

Raninen c. Finlandei, hotărârea din data de 16 decembrie 1997.

Reeves c. Norvegiei (dec), nr. 4248/02, 9 iulie 2004.

Rigolio c. Italia, nr. 20148/09, hotărârea din data de 9 martie 2023.

Ringvold c. Norvegiei, nr. 34964/97, 11 februarie 2003.

Rupa c. României (nr. 1), nr. 58478/00, 16 decembrie 2008.

Salabiaku c. Franței, nr. 10589/83, 7 octombrie 1988.

Salduz c. Turciei, hotărârea din data de 27 noiembrie 2008

Samoilă și Cionca c. României, nr. 33065/03, 4 martie 2008.

Saunders c. Regatului Unit, nr. 19187/91, 17 decembrie 1996.

Schmautzer c. Austriei, hotărârea din data de 23 octombrie 1995.

Sekania c. Austriei, nr. 13126/87, 25 august 1993.

Sikic c. Croației, nr. 9143/08, 15 iulie 2010.

Simeonovi c. Bulgariei, nr. 21980/04, 12 mai 2017.

Sladuz c. Turciei, hotărârea din data de 27 noiembrie 2008.

Stirmanov c. Rusiei, nr. 31816/08, 29 ianuarie 2019.

Sunday Times c. Regatului Unit, nr. 6538/74, 6 noiembrie 1980.

Svinarenko și Slyadnev c. Rusiei, nr. 32541/08 și 43441/08, 17 iulie 2014.

Telfner c. Austriei, nr. 33501/96, 20 martie 2001.

Tendam c. Spaniei, nr. 25720/05, 13 iulie 2010.

Teodor c. României, 46878/06, 4 iunie 2013.

Vanjak c. Croației, nr. 29889/04, 14 ianuarie 2010.

Vassilios Stavropoulos c. Greciei, nr. 35522/04, 27 decembrie 2007.

Viorel Burzo c. Romania, nr. 75109/01 și nr. 12539/02, 30 iunie 2009.

Vuekoviae și alții c. Suediei, hotărârea din data de 25 martie 2014.

Welch c. Regatului Unit, nr. 17440/90, 9 februarie 1995.

X. c. Austriei, nr. 9295/81, 6 octombrie 1982.
Y. c. Norvegiei, nr. 56568/00, 11 februarie 2003.
Yassar Hussain c. Regatului Unit, nr. 8866/04, 7 martie 2006.
YB și alții c. Turciei, nr. 48173/99 și nr. 48319/99, 28 octombrie 2004.
Young, James și Webster c. Regatului Unit, hotărârea din data de 13 august 1981.
Ziliberberg c. Moldovei, hotărârea din data de 1 februarie 2005.
Zollman c. Regatului Unit (dec.), nr. 62902/00, 20 noiembrie 2003.
Žugić c. Croației, hotărârea din data de 31 mai 2011.

Comisia Europeană a Drepturilor Omului:

Austria c. Italiei (1961)7 CD 23.
Nielsen c. Danemarca (1959) 2 YB 412.
Oken c. Comisiei, C-374/87, hotărârea din data de 18 octombrie 1989.
X, Y, Z c. Austria (1980) 19 DR 213.
Cauza 7986/77, Dec. 3.10.78, D. R. 13.
Cauza 9077/80, Dec. 6.10.81, D.R. 26.
Cauza 10847/84, Dec. 7.10.85, D.R. 44.
Cauza 8361/78, Dec. 17.21.81, D.R. 27.

Curtea de Justiție a Uniunii Europene:

(Hotărârile au fost accesate la adresa <https://eur-lex.europa.eu>)

Cauza 136/81, Comisia Comunităților Europene c. Italiei, hotărârea din 12 octombrie 1982, EU:C:1982:347.

Cauza 197/96, Comisia Comunităților Europene c. Franței, hotărârea din 13 martie 1997, EU:C:1997:155.

DI c. European Central Bank, Hotărârea Curții (prima Cameră) din data de 22 iunie 2023, C-513/21 P.

Dual Prod SRL c. Direcția Generală Regională a Finanțelor Publice Cluj-Napoca - Comisia regională pentru autorizarea operatorilor de produse supuse accizelor armonizate, Hotărârea Curții (Camera a patra) din data de 23 martie 2023, C-412/21.

Fazenda Pública – Director Geral das Alfândegas c. ZF Zefeser – Importação e Exportação de Produtos Alimentares Lda, Hotărârea Curții (prima Cameră) din data de 18 decembrie 2007, C-62/06.

HSBC Holdings plc și alții c. Comisiei Europene, Hotărârea Curții (Camera a treia) din data de 12 ianuarie 2023, C-883/19 P.

Kadi și Al Barakaat c. Consiliul Uniunii Europene și Comisia Europeană, Hotărârea Curții (Marea Cameră) din data de 3 septembrie 2008, cauze conexate C-402/05 P și C-415/05 P.

Pometon c. Comisia Europeană, Hotărârea Curții (prima Cameră) din data de 18 martie 2021, C-440/19 P.

Procedura penală împotriva lui V.S., Hotărârea Curții (Camera a cincea) din data de 26 ianuarie 2023, C-205/21;

Prokuratura Rejonowa c. Mińsku Mazowieckim și alții, hotărârea din data de 16 noiembrie 2021, C-748/19-C-754/19.

Curtea Penală Internațională:

(Hotărârile au fost accesate la adresa <https://www.icc-cpi.int/>)

Procurorul v. Abu Garda, Decizia pentru confirmarea acuzării, ICC-02/05-02/09, PT Ch I, 8 februarie 2010.

Procurorul v. Bemba, Decizia conform articolul 61 parag. 7 lit. a și lit. b din Statutul de la Roma cu privire la acuzațiile aduse împotriva lui Jean-Pierre Bemba Gombo, ICC-01/05-01/08, PT Ch II, 15 iunie 2009.

Procurorul v. Gaddafi, Decizia pentru solicitarea de recuzare a procurorului, ICC-01/11-01/11, A Chm, 12 iunie 2012.

Procurorul v. Katanga, Decizie conform articolul 74 din Statutul de la Roma, ICC-01/04-01/07, T Ch 11, 7 martie 2014.

Procurorul v. Lubanga, decizia dată în apelul formulat de Thomas Lubanga Dyilo împotriva deciziei cu privire la apărarea care pune în discuție jurisdicția Curții Penale

Internaționale conform articolul 19 parag. 2 lit. a) din Statutul de la Roma, ICC-01/04-01/06, A Ch, 14 decembrie 2006.

Procurorul v. Mbarushimana, Decizia în cazul solicitării apărării pentru emiterea unui ordin de a păstra imparțialitatea procedurilor, ICC-01/04-01/10-51, PT Ch I, 31 ianuarie 2011.

Procurorul v. Ruto și alții, Decizia nr. 5 cu privire la procedura procesului (Principii și Proceduri referitoare la motiunea de a nu fi obligat să răspunzi), ICC-01/09-01/11, T Ch V(A), 3 Iunie 2014.

Procurorul v. Ruto și alții, Document privind situația din Kenya, ICC-01/09, PT Ch II, 14 februarie 2012.

Procurorul v. Ruto și alții, ICC-01/09-01/11, 5 aprilie 2016.

Tribunalul Penal Internațional pentru Rwanda:

(Hotărârile au fost accesate la adresa <http://www.worldcourts.com/ictj/eng/decisions/>)

Procurorul v. Ndindilyimana și alții, ICTR-00-56-A, A Ch, 11 februarie 2014.

Procurorul v. Ntakirutimana și alții (decizie), ICTR-96-10-A și ICTR-96-17-A, A Ch, 13 Decembrie 2004.

Procurorul v. Musema, ICTR-96-13-A, A Ch, 16 noiembrie 2001.

Procurorul v. Munyagishari, ICTR-05-89-ARIbis, Ref Ch, 6 iunie 2012.

Procurorul v. Uwinkindi, ICTR-2001-75-Ri Ibis, Ref Ch, 28 iunie 2011.

Procurorul v. Hategebimana, ICTR-00-55B-T, T Ch II, 6 decembrie 2010.

Procurorul v. Ngirabatware, ICTR-99-54-T, T Ch II, 20 decembrie 2012.

Procurorul v. Niyitegeka, ICTR-96-14-T, T Ch I, 16 mai 2003.

Procurorul v. Rutaganda, ICTR-96-3-A, A Ch, 26 mai 2003.

Procurorul v. Rutaganira, ICTR-95-1C-T, T Ch III, 14 martie 2005.

Procurorul v. Kamuhanda, ICTR-99-54A-A, A Ch, 19 septembrie 2005.

Procurorul v. Serugendo, ICTR-2005-84-1, T Ch I, 12 iunie 2006.

Procurorul v. Ntagerura și alții, ICTR-99-46A/ A Ch, 7 iulie 2006.

Procurorul v. Myambara, ICTR-01-65-T, T Ch I, 11 septembrie 2006.

Procurorul v. Kanyarukiga, ICTR-02-78-A, A Ch, 8 mai 2012.

Procurorul v. Kayishema și alții, ICTR-95-1-T, T Ch II, 21 mai 1999.

Procurorul v. Rugambamriri, ICTR-00-59-T, T Ch II, 16 noiembrie 2007.

Procurorul v. Ntawuku Ulyayo, ICTR-05-82-A, A Ch, 14 decembrie 2011.
Procurorul v. Karemera și alții, ICTR-98-44-AR73(C), A Ch, 16 iunie 2006.
Procurorul v. Nahimana și alții, ICTR-99-52-A, A Ch, 28 noiembrie 2007.

Tribunalul Penal Internațional pentru ex-Iugoslavia:

(Hotărârile au fost accesate la adresa <https://www.icty.org/>)

Procurorul v Dragomir Milosevic, IT-98-29/1-A, A Ch, 12 noiembrie 2009.
Procurorul v Halilovic, IT-01-48-A, A Ch, 16 octombrie 2007.
Procurorul v Karadzic, IT-95-5/18-PT, T Ch, 5 iunie 2009.
Procurorul v Krajisnik și alții, IT-00-39 & 40, T Ch I , 28 februarie 2003.
Procurorul v Kunarac și alții, IT-96-23-T, T Ch, 22 februarie 2001.
Procurorul v Limaj și alții, IT-03-66-A, A Ch, 27 septembrie 2007.
Procurorul v Martić, IT-95-11-A, A Ch, 8 Octombrie 2008.
Procurorul v Mucic și alții, IT-96-21-T, T Ch, 18 martie 1998.
Procurorul v Slobodan Milosevic, IT-02-54-AR73.5, A Ch, 28 octombrie 2003.
Procurorul v Stakić, IT-97-24-A, A Ch, 22 martie 2006.
Procurorul v. Tadić, IT-94-1, 7 mai 1997.

Tribunalul Special pentru Liban:

(Hotărârea a fost accesată la adresa <https://www.stl-tsl.org/en/the-cases/stl-11-01>)

Procurorul v. Ayyash și alții, STL-11-01/T/TC, Trial Ch, 18 August 2020.

Curtea Specială pentru Sierra Leone:

Procurorul v. Norman și alții, (Fofana – decizia cu privire la apelul împotriva deciziei procurorului de a constata fapte judecate în altă cauză) SCSL-04-14-AR73, A Ch, 16 Mai 2005.

Comisia Africană pentru Drepturile Omului și Persoanelor:

(Hotărârea a fost accesată la adresa <https://africanlii.org/afu/judgment/african-commission-human-and-peoples-rights/2003/46>)

Biroul Juridic al Ghazi Suleiman v. Sudan, nr. 222/98 și 229/99, 3 Mai 2003.

Curtea Supremă de Justiție a Statelor Unite ale Americii:

(Hotărârile au fost accesate la adresa

<https://supreme.justia.com/cases/federal/us/441/520/>)

Bell v. Woolfish, 441 US 520, 1979.

Brinegar v. United States, 338 U.S. 160 (1949).

Coffin v. SUA, 156 US, 432, 1895.

Commonwealth v Webster, 5 Cush. 295, 1851.

Cummings v. Missouri, 71 US (4 Wall.) 277, 1867.

In re Winship, 397 US 358, 1970.

Manhattan Community Access Corp. v. Halleck, 587 U. S. (2019).

Patterson v. New York, 432 U.S. 197, 1977.

Terry v. Ohio, 392 U.S. 1, 27 (1968).

Ybarra v. Illinois, 444 U.S. 85, 91 (1979).

Curtea Supremă din Massachussets:

Massachussets Supreme Court, Rex v. Preston, octombrie 1770.

Massachussets Supreme Court, Rex v. Wemms, 27 noiembrie – 5 decembrie, 1770.

Curți de Apel - Marea Britanie:

(Hotărârile au fost accesate la adresa <https://publications.parliament.uk/>)

Bird v. Bird, (1753) 161 Eng. Rep.

Edwards, 1975, QB 27.

R. (on behalf of McCann) vs. Crown Court of Manchester, 2003, MLR nr. 66.

R. v. Director of Public Prosecutions, 2002, 2 AC 326.

R. v. Johnstone (2003) UKHL 28.

Regina v. Best, (1707) 87 Eng. Rep.

Sheldrake v. DPP (2005) 1 AC 264.

Spurge, 1961, 2 QB 205.

Woolmington v. Director of Public Prosecution, (1935) AC. 462, 482 .

Camera Lorzilor a Marii Britanii:

(Hotărârile au fost accesate la adresa <https://publications.parliament.uk/>)

Johnstone, 2003, 1 WLR 173.

R. v. Hunt, 1987, AC 352.

R. v. Lambert, (2002) 2 AC 545.

Curtea Supremă a Canadei:

(Hotărârile au fost accesate la adresa <https://scc-csc.lexum.com/scc-csc/scc-csc/en/>)

Oakes. V. Canada, 1986, 1 SCR 103.

Schwartz v. Canada, 1988, 55 DLR (4th) 1.

Curtea Constituțională a Africii de Sud:

(Hotărârile au fost accesate la adresa

<https://lawlibrary.org.za/za/judgment/constitutional-court-south-africa/>)

S. v. Mbatha, 1996, 2 LRC 208.

S. și alții v. Coetzee, 1997, (3) SA 527.

Curtea Constituțională a României:

Decizia Curții Constituționale nr. 405 din 15 iunie 2016.

Curtea Interamericană a Drepturilor Omului:

(Hotărârile au fost accesate la adresa <https://www.corteidh.or.cr/docs/casos/>)

Cantoral-Benavides v. Peru, C No 69, 18 August 2000.

Velásquez Rodríguez c. Honduras, hotărârea din data de 26 iunie 1987.

Lori Berenson Mejia v. Per, C No 119, 2 iulie 2004.

Tibi v. Ecuador, C No 114, 7 septembrie 2004.

Comitetul Drepturilor Omului din cadrul Organizației Națiunilor Unite:

(Hotărârile au fost accesate la adresa

<http://www.worldcourts.com/hrc/eng/decisions/>)

Dole Chadee și alții v. Trinidad și Tobago, nr. 813/1998, 29 iulie 1998.

Karimov și Nursatov v. Tajikistan, nr. 1108/2002 și 1121/2002, 27 Martie 2007.

Cozuma v. Belarus, nr. 1773/2008, 21 octombrie 2014.
Pinchuk v. Belarus, nr. 2165/2012, 24 octombrie 2014.
Grishkovtsov v. Belarus, nr. 2013/2010, 1 aprilie 2015.
Burdyko v Belarus, nr. 2017/2010, 15 iulie 2015.

Legislație Regatul Unit:

(Documente accesate la adresa <https://www.legislation.gov.uk/>)

Crime and Disorder Act, 1998.

Criminal Justice and Public Order Act, 1994.

Sexual Offence Act, 2003.

Terrorism Act, 2000.

Legislație națională:

Codul de procedură penală român adoptat prin Legea nr. 135/2010 publicată în Monitorul Oficial al României nr. 486 din data de 15 iulie 2010 și intrat în vigoare de la 1 februarie 2014.

Codul de procedură penală român adoptat prin Legea nr. 29/1968 publicată în Buletinul Oficial al României nr. 145-146 din data de 12 noiembrie 1968.

Constituția României adoptată în ședința Adunării Constituante din 21 mai 1991 și publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 233 din data de 21 noiembrie 1991.
N 42

Legea 227/2015 privind Codul Fiscal al României.

Legea 302 din 2004 privind cooperarea judiciară internațională în materie penală.

Legea 86/2006 privind Codul Vamal al României.

Legea nr. 217/2003 din 22 mai 2003 pentru prevenirea și combaterea violenței domestice, republicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 205 din 24 martie 2014 și modificată ulterior prin Legea nr. 174/2018 publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, din 18 iulie 2018.

Legea nr. 504 din 11 iulie 2002 privind audiovizualul.

Ordonanța de Urgență a Guvernului nr. 195 din 22 decembrie 2005 privind protecția mediului.

Documente internaționale:

Anuarul Comisiei Internaționale de Drept din cadrul Organizației Națiunilor Unite, 1993, vol. II, partea 2.

Carta Africană a Drepturilor Omului și Popoarelor, publicată în 27 iunie 1981 și intrată în vigoare la 21 august 1986.

Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene, proclamată la data de 7 decembrie 2000, în cadrul Consiliului European de la Nisa.

Cartea Verde din 26 aprilie 2006 privitoare la prezumția de nevinovăție, Comisia Europeană, 2006.

Comisia Inter-Americană a Drepturilor Omului, Raport privind drepturile omului ale populației din Nicaragua de origini *miskito*, 29 noiembrie 1983.

Comitetul pentru Drepturile omului, Comentariu General nr. 13: „Administrarea Justiției. Egalitatea în fața instanței de judecată și dreptul al un proces echitabile și public în fața unei instanțe independente stabilite prin lege”, 13 aprilie 1984.

Comitetul pentru Drepturile Omului, Comentariul general nr. 32: Egalitatea în drepturi în fața curților și tribunalelor și dreptul la un proces echitabil, 23 August 2007.

Comitetul Preparatoriu pentru Stabilirea Curții Penale Internaționale, Decizie luată de Comitetul Preparatoriu în sesiunea din data de 14 August 1997.

Convenția Americană a Drepturilor Omului, adoptată în 22 noiembrie 1969 și intrată în vigoare în 18 iulie 1978.

Convenția pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale, cunoscută și sub denumirea de Convenția Europeană a Drepturilor Omului, a fost elaborată de Consiliul Europei și a fost semnată pe 4 noiembrie 1950 la Roma și a intrat în vigoare pe 3 septembrie 1953.

Declarația franceză a drepturilor omului și cetățeanului adoptată de Adunarea Națională în data de 26 august 1789.

Declarația procurorului Curții Penale Internaționale cu privire la solicitarea judiciară de a se autoriza începerea unei investigații cu privire la situația din Republica Islamică Afghanistan, Curtea Penală Internațională, Biroul procurorului, 3 noiembrie 2017.

Declarația Universală a Drepturilor Omului a fost adoptată la 16 decembrie 1948, prin Rezoluția 217 A în cadrul celei de-a treia sesiuni a Adunării Generale a Organizației Națiunilor Unite.

Directiva 2010/64/UE din 20 octombrie, privind dreptul la interpretare și traducere în procesul penal; Directiva 2012/13/UE din 22 mai 2012, privind dreptul la informare în cadrul procedurilor penale.

Directiva 2013/48/UE din 22 octombrie 2013, privind dreptul de a avea acces la un avocat în cadrul procedurilor penale și al procedurilor privind mandatul european de arestare, precum și dreptul ca o persoană terță să fie informată în urma privării de libertate și dreptul de a comunica cu persoane terțe și cu autorități consulare în timpul privării de libertate.

Directiva 2014/42/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 3 aprilie 2014 privind înghețarea și confiscarea instrumentelor și produselor infracțiunilor săvârșite în Uniunea Europeană.

Directiva 2016/1919 din 26 octombrie 2016 privind asistența juridică gratuită pentru persoanele suspectate și persoanele acuzate în cadrul procedurilor penale și pentru persoanele căutate în cadrul procedurilor privind mandatul european de arestare.

Directiva 2016/800 din 11 mai 2016 privind garanțiile procedurale pentru copiii care sunt persoane suspectate sau acuzate în cadrul procedurilor penale.

Directiva Consiliului Europei (EU) 2016/343 din 9 martie 2016 cu privire la întărirea unor aspecte ale prezumției de nevinovăție și ale dreptului de a fi prezent la procesul penal, 2016.

Document cu privire la anumite proceduri care se desfășoară în fața Biroului procurorului, Curtea Penală Internațională, Biroul Procurorului, septembrie 2003.

Ghidul privind articolul 46 din Convenția europeană a drepturilor omului: Forța obligatorie și executarea hotărârilor, actualizat la data de 30 aprilie 2021.

Pactul Internațional cu privire la Drepturile Civile și Politice, adoptat de Adunarea Generală a Națiunilor Unite prin Rezoluția 2200A (XXI) din 16 decembrie 1966, intrat în vigoare la 23 martie 1976.

Preambulul Declarației Universale a Drepturilor Omului, declarația a fost adoptată la 16 decembrie 1948, prin Rezoluția 217 A în cadrul celei de-a treia sesiuni a Adunării Generale a Organizației Națiunilor Unite.

Primul amendament la Constituția Statelor Unite a fost adoptat la 15 decembrie 1791.
N318

Principii și Linii Directoare cu privire la dreptul la un proces echitabil și la asistență judiciară, Comisia Africană a Drepturilor Omului și Persoanelor, 2003.

Principii și Linii Directoare pentru Dreptul la un proces echitabil și asistență juridică în Africa, 2003, Comisia Africană pentru Drepturile Omului și Persoanelor.

Programul de la Stockholm – o Europă deschisă și sigură în serviciul cetățenilor și pentru protecția acestora, Jurnalul Oficial C 115 din 4 mai 2010.

Protocolul nr. 14 a fost deschis spre semnare la 13 mai 2004 și fost ratificat de către toate statele membre ale Consiliului Europei până la data de 15 noiembrie 2006, cu excepția Federației Ruse care l-a ratificat în februarie 2010.

Raportul de impact publicat de Comisia Europeană la 27 noiembrie 2013.

Reguli ale Biroului Procurorului din cadrul Curții Penale Internaționale, intrate în vigoare în 23 aprilie 2009.

Reguli de procedură ale Tribunalului Internațional pentru fosta Iugoslavie, 8 iulie 2015.

Reguli de procedură și probe ale Curții Penale Internaționale, modificate în 2013.

Reguli de procedură și probe ale Tribunalului Special pentru Liban, 29 noiembrie 2010.

Reguli interne ale Camerelor Extraordinare ale Curților din Cambodgia, 16 ianuarie 2015.

Reguli privind procedura și probele la Curtea Specială pentru Sierra Leone, 7 martie 2003.

Rezoluția Consiliului European din data de 30 noiembrie 2009 privind o foaie de parcurs pentru consolidarea drepturilor procedurale ale persoanelor suspectate sau acuzate în cadrul procedurilor penale.

Statutul Camerelor Extraordinare ale Curții din Cambodgia, 27 octombrie 2004.

Statutul Curții Penale Internaționale (denumit adesea Statutul Curții Penale Internaționale sau Statutul de la Roma) este tratatul care a instituit Curtea Penală Internațională, adoptat la 17 iulie 1998 și intrat în vigoare la 1 iulie 2002.

Statutul Curții Speciale pentru Sierra Leone, 16 ianuarie 2002.

Statutul Tribunalul Penal Internațional pentru fosta Iugoslavie, 25 mai 1993.

Statutul Tribunalului Penal Internațional pentru Rwanda, 8 Noiembrie 1994.

Statutul Tribunalului Special pentru Liban, 30 mai 2007.

Statutului Curții Internaționale de Justiție, semnat la San Francisco, USA, la 26 iunie 1945 și intrat în vigoare la 24 octombrie 1945.

Tratatul de la Lisabona a fost semnat de statele membre ale Uniunii Europene în 13 decembrie 2007 și a intrat în vigoare în 1 decembrie 2009.

Documente online:

https://www.echr.coe.int/Documents/Annual_report_2021_ENG.pdf

